

samk

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

HEIDI PELTOMAA

Äitiysavustus

Kehitys, lainsäädännöllinen pohja ja
tilastoanalyysi

LIIKETALouden TUTKINTO-OHJELMA
2022

Tekijä Peltomaa, Heidi	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä toukokuu 2022
	Sivumäärä 41	Julkaisun kieli suomi
Julkaisun nimi Äitiysavustus – kehitys, lainsäädännöllinen pohja ja tilastoanalyysi		
Tutkinto-ohjelma Liiketalouden tutkinto-ohjelma		
<p>Opinnäytetyössä selvitettiin, miten äitiysavustus on kehittynyt, mikä sen lainsäädännöllinen pohja on, ja miten suuri osa äitiysavustuksista on suoritettu äitiyspakkauksena ja miten suuri osa rahana. Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa ajankohtainen katsaus äitiysavustuksen tilastollisesta ja lainsäädännöllisestä kehityksestä, joka on hyödynnettävissä Kelassa äitiysavustuksen tilastoinnin kehittämässä ja tilastollisten muutosten seurannassa.</p> <p>Opinnäytetyössä käytettiin kvantitatiivista tutkimusmenetelmää, jossa oli deskriptiivinen ote. Työn teoriaosuudessa tutkittiin äitiysavustuksen historiallista ja lainsäädännöllistä kehitystä. Äitiysavustuksen kehityksen pohjustus oli tärkeää, sillä sen kautta selvitettiin äitiysavustuksen yhteiskunnallinen merkitys. Äitiysavustuksen lainsäädännöllistä pohjaa tarkasteltiin äitiysavustuslain, lain valmisteluaineiston sekä oikeustapausten kautta.</p> <p>Työn empiriaosuudessa analysoitiin äitiysavustuksen saajien ja avustusten määriä sekä äitiyspakkauksena ja rahana suoritettujen äitiysavustusten prosentuaalisia osuuksia ja näiden muutoksia. Tilastollisen aineiston tarkastelujakso rajattiin vuosille 2010–2021. Aineisto kerättiin Kelan tilastotietokannasta sekä Helsingin yliopiston digitaalisesta arkistosta. Tilastot koskien äitiyspakkauksena ja rahana suoritettuja äitiysavustuksia saajan aikaisempien lasten lukumäärän ja synnytysvälin mukaan saatiin Kelan sisäisestä tietokannasta.</p> <p>Opinnäytetyön tulosten perusteella voidaan todeta, että äitiysavustuksesta on säädetty lailla useaan otteeseen vuodesta 1937 lähtien, mutta oikeuskirjallisuutta ja -tapauksia on aiheesta vähän, joten äitiysavustuslain tulkinnasta ja soveltamisesta ei ole kattavaa kuvaa. Opinnäytetyön tilastoanalyysin tuloksista selvisi, että äitiysavustuksista noin 2/3 on myönnetty pakkauksena ja 1/3 rahana. Äitiysavustuksen tilastollinen kehitys on pysynyt tarkastelujaksolla tasaisena ja suuria tilastollisia muutoksia ei ole havaittavissa.</p>		
Asiasanat äitiysavustukset, perhe-etuudet, sosiaaliturva, äitiysavustuslaki		

Author Peltomaa, Heidi	Type of Publication Bachelor's thesis	Date May 2022
	Number of pages 41	Language of publication: Finnish
Title of publication Maternity grant – development, legal foundation, and statistical analysis		
Degree program Business Administration		
<p>The purpose of this thesis was to examine how the maternity grant has developed, what its legal foundation is, and what is the percentage ratio of maternity grants taken as baby boxes versus money. The aim was to generate a topical review of the legislative and statistical development of the maternity grant. The results can be utilized at the Social Insurance Institution of Finland (Kela) in the development of the compiling of maternity grant statistics and in the monitoring of statistical changes.</p> <p>The thesis was carried out as a quantitative study with a descriptive take on the analyzed data. The theoretical part of the thesis examined the historical and legislative development of the maternity grant. It was important to examine the development of the maternity grant in order to establish its societal meaning. The legal foundation of the maternity grant was examined through the Maternity Grant Act, preparatory material for the law and court cases.</p> <p>The empirical part of the thesis consisted of analyzing the amounts of maternity grants and their recipient numbers as well as the percentage ratios of maternity grants taken as baby boxes versus money and the statistical changes in these numbers. The time period examined was 2010–2021. The analyzed data was collected from Kela's statistical database and the Digital Repository of the University of Helsinki. The statistics concerning maternity grants as baby boxes and money based on the number of the recipients' previous children and childbirth interval are from Kela's internal database.</p> <p>The results of the study show that although maternity grant legislation has been enacted on several occasions since 1937, there is little legal literature and few court cases on the subject. Therefore, it is difficult to gain a comprehensive picture on the interpretation and application of the Maternity Grant Act. The results of the statistical analysis show that approximately 2/3 of maternity grants are taken as baby boxes and 1/3 as money. The statistical development of the maternity grant has been stable during the examined time period with no major statistical changes apparent.</p>		
<u>Key words</u> maternity grant, family benefits, social security, Maternity Grant Act		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 TUTKIMUSSUUNNITELMAN OSAT	6
2.1 Opinnäytetyöongelma ja tavoitteet	7
2.2 Teoreettinen viitekehys	8
2.3 Tutkimusmenetelmät.....	10
3 ÄITIYSAVUSTUKSEN HISTORIA JA NYKYMUOTO.....	11
3.1 Historia.....	11
3.2 Nykymuoto.....	12
4 LAINSÄÄDÄNNÖLLINEN POHJA.....	14
4.1 Äitiysavustuslaki.....	14
4.2 Äitiysavustuslain soveltaminen ja tulkinta.....	16
5 TUTKIMUSAINEISTON KERÄÄMINEN JA ANALYYSI.....	17
5.1 Aineiston keruumenetelmä.....	17
5.2 Aineiston analyysi.....	19
6 TUTKIMUKSEN TULOKSET	20
6.1 Äitiysavustuksen saajat ja suoritettut etuudet	20
6.2 Äitiysavustuksen osuus Kelan suorittamista perhe-etuuksista.....	23
6.3 Äitiysavustukset saajan aikaisempien lasten lukumäärän mukaan	25
6.4 Äitiysavustukset saajan synnytysvälin mukaan	29
7 POHDINTA JA YHTEENVETO	32
7.1 Tulosten tarkastelu ja tulkinta	32
7.2 Validiteetti.....	36
7.3 Reliabiliteetti	37
7.4 Oman osaamisen kehittyminen ja jatkotutkimusaiheita.....	37
LÄHTEET	

SYMBOLI- JA LYHENNELUETTELO

Helda Helsingin yliopiston digitaalinen arkisto

Kela Kansaneläkelaitos

Kelasto Kansaneläkelaitoksen tilastotietokanta

1 JOHDANTO

Äitiysavustus lukeutuu Kansaneläkelaitoksen (tästä eteenpäin Kela) myöntämiin perhe-etuuksiin. Avustuksen tarkoitus on edistää sekä äidin että lapsen terveyttä ja hyvinvointia. Lisäksi avustuksella pyritään tasaamaan lapsen syntymästä aiheutuvaa taloudellista raskautta siten, että kaikille synnyttäjille annetaan taloudellinen mahdollisuus hankkia vastasyntyneelle hoitoon sopivia vaatteita sekä muita tarvikkeita. (Äitiysavustuslaki 477/1993, 1 § 1 mom.; HE 27/1993, 3.)

Äitiysavustuksesta on säädetty ensimmäisen kerran lailla vuonna 1937, ja tätä seuraavana vuonna avustuksia alettiin jakamaan (Kansaneläkelaitoksen [www-sivut 2022a.](#)). Äitiysavustuksella on pitkä historia Suomessa ja avustuksia myönnetään vuosittain noin 50 000. Tässä opinnäytetyössä tutkitaan äitiysavustuksen historiaa ja nykymuotoa sekä lainopillista taustaa. Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, miten äitiysavustus on kehittynyt, mikä sen lainsäädännöllinen pohja on, ja miten suuri osa äitiysavustuksista on suoritettu äitiyspakkauksena ja miten suuri osa rahana. Opinnäytetyössä tarkastellaan pakkauksena ja rahana suoritettuja äitiysavustuksia saajan aikaisempien lasten lukumäärän ja synnytysvälin mukaan. Lisäksi tarkastellaan äitiysavustuksen prosentuaalista osuutta Kelan maksamista lapsiperhe-etuuksista. Opinnäytetyön laajuuden sekä tilastollisen aineiston koon ja saatavuuden huomioon ottaen tilastollisen aineiston tarkastelujakso on rajattu vuosille 2010–2021.

2 TUTKIMUSSUUNNITELMAN OSAT

Opinnäytetyöni aihe muotoutui työssäni Kelan palveluasiantuntijana, jossa työhöni kuuluu muun muassa sosiaalietuuksissa neuvonta, joihin myös äitiysavustus lukeutuu. Opinnäytetyön tarkoituksena on luoda yhtenäinen tietokokonaisuus Kelan äitiysavustuksesta ja sen saajista. Kartoittaessani opinnäytetyöaiheittani kävin läpi Kelassa

tekeillä olevia sekä valmistuneita tutkimuksia. Pääpaino aiemmissa äitiysavustusta koskevissa tutkimuksissa on ollut äitiyspakkaukseen liittyvät kyselyt. Äitiysavustus kokonaisuutena on vähemmän tutkittu aihe, ja tämän vuoksi tutkimustietoa on hyvä saada lisää. Tilastotietoa äitiysavustuksesta on saatavilla, mutta tilastoja on useissa eri tietokannoissa, ja tämän vuoksi selkeää kokonaisuutta ei ole. Opinnäytetyön tuloksena syntyy ajankohtainen katsaus äitiysavustuksen tilastollisesta kehityksestä vuosina 2010–2021. Tarkoituksena on, että opinnäytetyön tuloksia voidaan hyödyntää Kelassa äitiysavustuksen tilastoinnin kehittämässä, ja rahana ja pakkauksena suoritettujen äitiysavustusten tilastollisten muutosten seurannassa. Opinnäytetyötä voidaan hyödyntää myös Kelan ulkopuolella, kun halutaan saada kokonaisvaltainen käsitys äitiysavustuksesta. Opinnäytetyö toimii myös tilastokatsauksena äitiysavustukseen ja pohjana mahdolliselle tulevalle tutkimukselle aiheesta. Kela toimii opinnäytetyön toimeksiantajana.

Opinnäytetyön teoriaosuus pohjautuu lainsäädäntöön sekä aiheeseen liittyvään kirjallisuus- ja verkkoaineistoon. Työn empiirinen osuus suoritetaan analysoimalla Kelan tilastotietoa äitiysavustuksen suorittamisesta. Opinnäytetyön voidaan täten katsoa liittyvän sekä juridiikan että julkishallinnon aihealueisiin.

2.1 Opinnäytetyöongelma ja tavoitteet

Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet kiteytyvät opinnäytetyöongelman määrittelyyn. Ilman opinnäytetyöongelmaa ja sen määrittelyä opinnäytetyö ei onnistu. Opinnäytetyöongelma ohjaa koko tutkimusprosessia. Tutkimuksessa tulee olla juoni tai johtoajatus. Tutkimuksen johtoajatus voidaan tiivistää pääongelmaan, josta voidaan analysoimalla ja täsmentämällä johtaa osaongelmia. (Kananen 2015, 41, 46; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 122.)

Tämän opinnäytetyön pääongelmana on selvittää, miten äitiysavustus on kehittynyt lainsäädännöllisesti ja tilastollisesti. Pääongelmasta on johdettu seuraavat osaongelmat, joilla pyritään saamaan vastaus pääongelmaan:

- Miten äitiysavustus on historiallisesti kehittynyt?

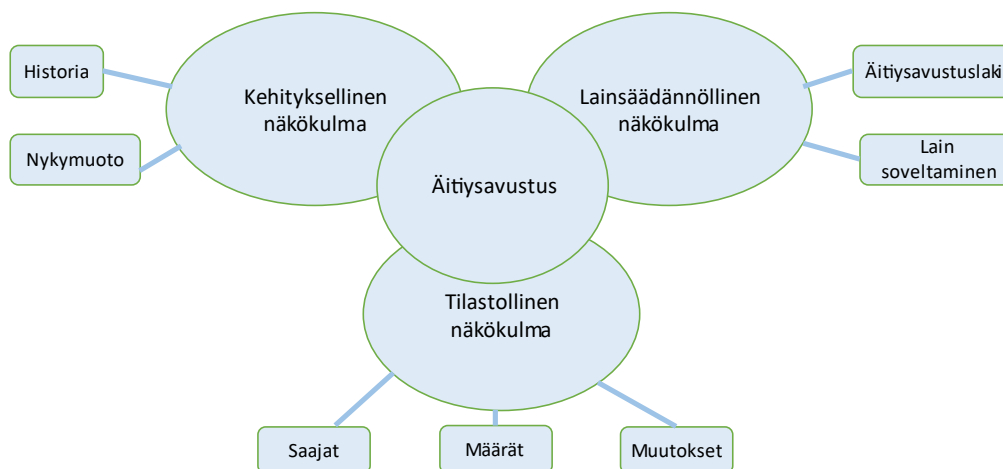
- Onko suoritettujen äitiysavustusten ja saajien määrissä havaittavissa tilastollisia muutoksia?

Jotta opinnäytetyön pääongelmaan saadaan vastaus, tulee opinnäytetyön osaongelmiin vastaamisen lisäksi määritellä äitiysavustus, ja selvittää äitiysavustuksen nykymuoto. Opinnäytetyön tavoitteena on luoda jäsenelty kokonaisuus äitiysavustuksen lainsäädännöllisestä ja tilastollisesta kehityksestä. Äitiysavustuksen lainsäädännöllisen kehityksen katsausta voidaan Kelassa hyödyntää äitiysavustuksen etuussuunnittelussa, joka voi hyötyä opinnäytetyön selvityksestä äitiysavustuslainsäädännön soveltamisesta ja tulkinnasta. Tilastollisen kehityksen katsausta voidaan Kelassa hyödyntää äitiysavustusta koskevien tilastojen analysoinnissa. Pitkän aikavälin muutosten seurannassa voidaan havaita mahdolliset pitkäkestoiset tilastolliset laskut ja nousut, joihin voidaan tarvittaessa pyrkiä reagoimaan ja niiden syitä selvittää. Opinnäytetyö on tarkoitettu hyödynnettäväksi Kelassa äitiysavustuksen tilastollisten muutosten seurannassa ja tilastokatsauksena äitiysavustuksesta. Tarkoituksena on, että opinnäytetyötä voidaan myös hyödyntää mahdolliseen tulevaan tutkimukseen aiheesta.

2.2 Teoreettinen viitekehys

Tieteellisen tutkimuksen tarkoitus on muodostaa teorioita, joiden pohjalta voidaan johdattaa uusia hypoteeseja. Teoria ohjaa täten sekä uuden tiedon etsintää että jäsentää ja järjestää jo koottua tietoa. Teoria voi olla tutkimuksen itseisarvo, tavoite tai väline tavoitteen saavuttamiseksi. (Anttila 1998; Hirsjärvi ym. 2007, 140.)

Tutkimusta tehdessä tulee oma tutkimus kytkeä olemassa olevaan teoriaan. Tutkimuksen teoreettisella viitekehyksellä viitataan yleiseen asetelmaan niistä yhteen liittyvistä tekijöistä, joita tutkimuksen kohteena olevassa ilmiössä esiintyy. Teoreettista viitekehystä rakentaessaan tutkija valitsee, mitä teorioita ja tutkimuksia hän sisällyttää omaan tutkimukseensa. Yleensä teoreettinen viitekehys havainnollistetaan visuaaliseen muotoon. (Kananen 2015, 32; Anttila 1998.)

Kuvio 1. Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys

Yllä olevassa kuviossa (Kuvio 1) on esitetty tämän opinnäytetyön teoreettinen viitekehys. Kuvion keskiössä on äitiysavustus, jota opinnäytetyöongelma koskee. Tässä opinnäytetyössä teorian tarkoitus on tukea opinnäytetyöongelman ratkaisua, eli se toimii välineenä tavoitteen saavuttamiseksi. Tämän työn teoriaosuudessa selvitetään äitiysavustuksen historiallinen kehitys ja lainsäädännöllinen pohja. Historiallista kehitystä tutkitaan kirja- ja verkkoaineistomateriaalin pohjalta. Lainsäädännöllistä pohjaa kartoitetaan tutkimalla äitiysavustuslakia, lainvalmisteluaineistoa sekä oikeustapauksia. Työn empiriaosassa selvitetään tilastoanalyysin keinoin äitiysavustuksen saajien ja avustusten määriä sekä äitiyspakkauksena ja rahana suoritettujen äitiysavustusten prosentuaalisia osuuksia ja näiden muutoksia.

Käsitteet ovat tutkimuksessa käytettyjä työkaluja. Käsitteiden avulla voidaan rakentaa johonkin ilmiöön liittyviä kategorioita sekä järjestää tutkimusaineistoa. Tieteellisessä tutkimuksessa tutkittava ilmiö pyritäänkin siis *käsitteellistämään*, eli hahmottamaan teoreettisella tasolla. Käsitteet sitovat tutkimusaineiston ja teorian yhteen. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa käsitteet määritellään ennen tutkimuksen empiirisen osan suorittamista. Käsite saatetaan empiirisen tutkimuksen ja mittauksen kohteeksi *operationalisoimalla* se, eli selvittämällä, miten käsitettä mitataan. (Anttila 1998; Hirsjärvi ym. 2007, 142, 150–151.) Tämän opinnäytetyön keskeisin käsite on äitiysavustus, joka

määritellään luvussa 3. Määrittelemisen kautta äitiysavustus pyritään käsitteellistämään ja käsitteellistämisen kautta operationalisoimaan.

2.3 Tutkimusmenetelmät

Empiirisellä tutkimuksella tarkoitetaan tutkimusta, joka on kokemusperäistä ja havainnointiin ja mittaamiseen perustuvaa. Empiirisessä tutkimuksessa edetään tutkimusongelman määrittelyn ja tutkimuskysymyksen laatimisen kautta aineiston keräämiseen ja analyysiin, ja lopulta tulosten ja tulkintojen raportoimiseen. (Nieminen, Lähteenmäki & Aaltonen 2021.) Opinnäytetyön teoriaosuudessa tutkitaan äitiysavustuksen historiallista ja lainsäädännöllistä kehitystä ja pohjaa. Tämän vuoksi opinnäytetyössä sovelletaan empiirisen oikeustutkimuksen menetelmiä. Empiirisillä menetelmillä voidaan kuvata vallitsevaa oikeudellista tilaa ja sen merkitystä yhteiskunnalle. Empiirisessä oikeustutkimuksessa voidaan soveltaa kvantitatiivista tai kvalitatiivista menetelmää. (Keinänen & Väättänen 2016, 249, 254.)

Opinnäytetyön empiirisessä osassa tutkitaan tilastoja, joten tutkimusmenetelmänä on kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus. Koska opinnäytetyöongelmassa selvitetään äitiysavustuksen kehitystä, opinnäytetyössä on myös kuvaileva eli deskriptiivinen ote. Kvantitatiivisessa analyysissä argumentoinnin perustana ovat luvat ja niiden väliset systemaattiset tilastolliset yhteydet. Kvantitatiivisessa analyysissä aineisto saatetaan, tai se on valmiiksi taulukkomuodossa, eli jokaiselle tutkimusyksikölle on annettu arvoja eri muuttujilla. Tutkimusyksikkö on tutkimuksen kohde. Tutkimusaineisto muodostuu tutkimusyksiköiden tiedoista, jotka ovat vastauksia tutkimuskysymyksiin tai mielipiteitä tutkittavista asioista, ja niitä kutsutaan muuttujien arvoiksi. Muuttujalla puolestaan tarkoitetaan jotakin mitattavaa ominaisuutta tai suuretta, jonka arvoissa on havaittavissa vaihtelua. Kvantitatiivisella analyysillä pyritään löytämään tilastollisia säännönmukaisuuksia eri muuttujien arvojen yhteenliittymistä. Määrällistä tutkimusta käytetään silloin, kun muuttujat voidaan määritellä mitattavassa, testattavassa tai numeerisessa muodossa. (Alasuutari 2011; Anttila 1998; Heikkilä 2014, 13.)

Määrällinen tutkimusmenetelmä soveltuu opinnäytetyöhön, koska tilastoja tutkimalla selvitetään äitiysavustuksen tilastollista kehitystä; tutkimusyksikköinä ovat

äitiysavustuksen saajat ja suoritettavat avustukset, arvoina ovat suoritettujen äitiysavustusten lukumäärät ja prosentuaaliset osuudet, ja muuttujina ovat rahana ja pakkauksena suoritettavat äitiysavustukset lasten lukumäärän ja synnytysvälin mukaan.

Kvantitatiivinen tutkimus keskittyy selittämään lukumääriin ja prosenttiosuuksiin liittyviä kysymyksiä, ja tutkimuksen tuloksia voidaan havainnollistaa taulukoilla ja kuviolla. Kvantitatiivinen tutkimus etenee tutkimusongelman määrittämisestä aikaisempiin tutkimuksiin ja kirjallisuuteen perehtymällä tutkimussuunnitelman ja mahdollisten hypoteesien laatimiseen ja tiedonkeruuvälineen rakentamiseen ja tietojen keräämiseen. Tämän jälkeen tiedot analysoidaan, tulokset raportoidaan, ja niistä tehdään johtopäätökset ja tulokset hyödynnetään. (Heikkilä 2014, 15, 23.) Tämän opinnäytetyön opinnäytetyöongelma on esitetty luvussa 2.1. Luvuissa 3 ja 4 käydään läpi äitiysavustuksen historiallista kehitystä ja lainsäädännöllistä pohjaa kirjallisuuteen- ja verkkomateriaaliin, aikaisempiin tutkimuksiin sekä äitiysavustuslakiin ja oikeustapauksiin perehtymällä. Opinnäytetyön empiriaosassa tutkimusaineiston keruumenetelmät ja analyysi kuvataan tarkemmin luvussa 5 ja tutkimustulokset esitetään luvussa 6.

3 ÄITIYSAVUSTUKSEN HISTORIA JA NYKYMUOTO

3.1 Historia

Äitiysavustus on nimensä mukaisesti avustus, joka on tarkoitettu naiselle, jonka raskaus on kestänyt 154 päivää. Äitiysavustus on Kelan myöntämä perhe-etuus. Perhe-etuuksilla tarkoitetaan järjestelmää, jolla pyritään turvaamaan lapsen ja hänen huolenpidostaan vastaavien toimeentuloa. Lisäksi perhe-etuudet on tarkoitettu lapsen hoivan ja huolenpidon tueksi. (Äitiysavustuslaki 477/1993, 2 § 1 mom.; Sosiaali- ja terveysministeriön www-sivut 2022.) Muita perhe-etuuksia ovat muun muassa vanhempainpäivärahat (äitiys-, isyys- ja vanhempainraha) (Sairausvakuutuslaki 1224/2004), lapsilisä (Lapsilisälaki 796/1992) sekä lastenhoidon tuet (Laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta 1128/1996).

Äitiysavustuksesta säädettiin ensimmäisen kerran lailla vuonna 1937, ja avustuksia alettiin jakamaan tätä seuraavana vuonna. Äitiysavustuslaista säädettiin myös vuosina 1941 ja 1949. Avustus oli aluksi tarkoitettu vähävaraisille synnyttäjille. Äitiysavustus laajennettiin koskemaan kaikkia synnyttäjiä vuonna 1949. Äitiysneuvolat oli vakiinutettu käytäntöön vuonna 1944, ja äitiysavustuksen alkuperäinen tarkoitus olikin ohjata äidit äitiysneuvoloiden palvelujen piiriin ja vähentää lapsikuolleisuutta. Huolet lapsikuolleisuudesta sekä vähenevästä syntyvyydestä vaikuttivat äitiysavustuslain säätämisen taustalla. (Kansaneläkelaitoksen [www-sivut 2022a](#).; Kettunen, Ihalainen & Heikkinen 2001, 52; Haataja & Koskenvuo 2017; Lähteenmäki 1997, 280.)

Äitiysavustuksen alkuvuosina, avustuksen myönsi ja suoritti synnyttäjän kotikunnan huoltolautakunta. Tämän jälkeen vuoteen 1994 asti äitiysavustuksen toimeenpanosta vastasivat kuntien sosiaalilautakunnat. Vuonna 1938 äitiysavustus suoritettiin noin kahdelle kolmasosaa synnyttäjistä. Tuolloin äitiysavustuksen määrä oli 450 markkaa jokaista syntyvää lasta kohden, ja siihen kuului myös tekstiilejä äidille ja lapselle. Tämä summa vastasi runsasta kolmasosaa teollisuustyöntekijän kuukausittaisesta keskiansiosta. Vuonna 1993 äitiysavustus oli noussut 760 markkaan lasta kohden. Valtioneuvosto päättää äitiysavustuksen määrästä. Äitiysavustus suoritettiin joko rahana tai luontaisavustuksena tai näiden yhdistelmänä. Ennen vuotta 1994 äitiyspakkauksen toimittamisesta olivat vastuussa Valtion hankintakeskus sekä Sosiaalhallitus (nykyiseltä nimeltään Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. (HE 27/1993, 3–4; Kansaneläkelaitoksen [www-sivut 2022a](#) ja [2022b](#); Kettunen ym. 2001, 52; Lähteenmäki 1997, 280.)

3.2 Nykymuoto

Äitiysavustuksen alkuperäinen tarkoitus synnyttäjien ohjaamisesta äitiysneuvolan palvelujen piiriin on säilynyt ajatuksena äitiysavustuksen myöntämisen taustalla. Avustuksen saaminen edellyttääkin, että raskaana oleva henkilö on käynyt äitiysneuvolassa tai lääkärissä ennen kuin raskaus on edennyt neljännen raskauskuukauden loppuun. (Äitiysavustuslaki 2 § 1 mom.; Kettunen ym. 2001, 52.)

Vuodesta 1994 alkaen Kela on vastannut äitiysavustuksen myöntämisestä. Äitiysavustus suoritetaan äitiyspakkauksena tai rahana. Äitiysavustusta korotettiin vuonna 2018

140 eurosta nykyiselle tasolleen 170 euroon. Äitiyspakkauksen sisällön arvoa on kuitenkin pidetty korkeampana kuin rahana suoritettavaa äitiysavustusta. Myös adoptioperheillä on oikeus äitiysavustukseen, mikäli adoptiolapsi on alle 18-vuotias ja äitiysavustuksen saaja asuu Suomessa vakituisesti ja adoptiopalvelun antaja on nimenyt lapsen saajan hoitoon. Jos lapsia syntyy tai adoptoidaan kerralla enemmän kuin yksi, äitiysavustuksen saa korotettuna niin, että toisesta lapsesta saa kaksi äitiysavustusta, kolmannesta kolme jne. Esimerkiksi kaksosista saa yhteensä kolme äitiysavustusta. Jos äitiysavustuksen saajalle tulee syntyvien tai adoptoitavien lasten perusteella oikeus useampaan äitiysavustukseen, hän voi päättää haluaako avustukset äitiyspakkauksina, rahana vai niiden yhdistelmänä. Perhemuodolla (esim. uusperhe, sateenkaariperhe tai yhden vanhemman perhe) ei ole vaikutusta äitiysavustuksen myöntämiseen. (Asetus äitiysavustuksesta ja adoptiotuesta annetun valtioneuvoston asetuksen 1 §:n muuttamisesta 1155/2017, 1 §; Sosiaali- ja terveysministeriö 2006, 8; Kansaneläkelaitoksen www-sivut 2022a ja 2022c.)

Äitiysavustusta on mahdollista hakea Kelasta, kun raskaus on kestänyt vähintään 154 päivää, ja hakija on saanut lääkäristä tai neuvolasta raskaustodistuksen (Äitiysavustuslaki 2 § 1 mom.; Kansaneläkelaitoksen www-sivut 2022c). Äitiysavustusta haetaan hakemuksella verkossa, paperisella hakemuksella tai puhelimitse.

Äitiysavustuksesta löytyy paljon tilastollista tietoa muun muassa Kelan, Tilastokeskuksen sekä Suomen virallisen tilaston (stat.fi) tilastoista. Tutkimukset äitiysavustuksesta ovat keskittyneet pitkälti äitiyspakkaukseen. Kela on muun muassa julkaissut vuodesta 1999 kyselytutkimuksia äitiysavustuksen saaneiden perheiden kokemuksista äitiyspakkauksesta ja sen merkityksestä. Viimeisin näistä on julkaistu koskien vuoden 2018 äitiyspakkausta (ks. Valkama, Saarikallio-Torp & Heinonen 2020). Kyselyissä on äitiyspakkauksen sisältöön liittyvien seikkojen lisäksi selvitetty muun muassa syitä äitiysavustuksen ottamiseen rahana äitiyspakkauksen sijaan. Äitiyspakkauksesta on myös tehty kansainvälistä tutkimusta; Koivu ym. (2020) ovat kartoittaneet erilaisia äitiyspakkausohjelmia ja niiden toteutustapoja maailmanlaajuisesti. Seuraavassa luvussa käydään läpi äitiysavustuksen lainsäädännöllisen pohjan pääkohtia ja lain soveltamista ja tulkintaa.

4 LAINSÄÄDÄNNÖLLINEN POHJA

4.1 Äitiysavustuslaki

Nykyinen äitiysavustuslaki on tullut voimaan 1.1.1994. Lain säätämisen myötä äitiysavustuksen toimeenpano siirtyi Kelan hoidettavaksi. Toimeenpanon siirtäminen kuntien sosiaalilautakunnilta Kelalle perustui silloisen pääministeri Esko Ahon hallitusohjelmaan, jolla pyrittiin yksinkertaistamaan perustoimeentulojärjestelmiä ja toteuttamaan ns. yhden luukun periaatetta, jotta henkilö pystyisi saamaan eri sosiaalietuudet keskitetysti samasta paikasta. Toimeenpanon siirtämistä perusteltiin myös sosiaaliturvahallinnon yksinkertaistamisella, palvelujen saatavuuden parantamisella sekä kansalaisten oikeusturvan varmistamisella. Äitiysavustuslain mukaan avustuksen tarkoitus on edistää sekä äidin että lapsen terveyttä ja hyvinvointia. Äitiysavustuksella pyritään myös tasaamaan lapsen syntymästä aiheutuvaa taloudellista räsitusta siten, että kaikille synnyttäjille annetaan taloudellinen mahdollisuus hankkia vastasyntyneelle hoitoon sopivia vaatteita sekä muita tarvikkeita. Äitiysavustus on veroton etuus. (Äitiysavustuslaki 1 § 1 mom.; HE 27/1993, 3–4.)

Äitiysavustuslaissa on säädetty oikeudesta äitiysavustukseen naiselle, jonka raskaus on kestänyt 154 päivää edellyttäen, että hänelle on ennen raskauden neljännen kuukauden päättymistä suoritettu terveystarkastus tai hän on käynyt lääkärissä. Kela voi kuitenkin erityisestä syystä myöntää äitiysavustuksen terveystarkastuksen laiminlyönistä huolimatta kuultuaan tarvittaessa sosiaalihuoltolaissa määritettyä toimielintä. Laissa on myös säädetty tuesta adoptiokustannuksiin ja oikeudesta äitiysavustukseen adoptiotapauksissa sekä tapauksissa, joissa avustukseen oikeutettu nainen menehtyy ennen avustuksen suorittamista. (Äitiysavustuslaki 2 § 1–2 mom., 3 §, 3a §.)

Valtio rahoittaa äitiysavustuksesta ja sen toimittamisesta välittömästi aiheutuvat kustannukset, ja valtioneuvosto vahvistaa äitiysavustuksen määrän. Kela puolestaan määrää äitiyspakkauksen sisällöstä. Äitiysavustusta haetaan Kelasta viimeistään kaksi kuukautta ennen laskettua synnytysaikaa, ja avustus suoritetaan ennen synnytystä tai heti sen jälkeen rahana tai äitiyspakkauksena. Jos avustusta tai tukea ei ole nostettu tai vastaanotettu kuuden kuukauden kuluessa sen kalenterikuukauden päättymisestä,

jonka aikana se on ollut nostettavissa, avustus tai tuki menetetään, jollei ole erityisestä syystä kohtuullista päättää toisin. Aiheettomasti suoritettu äitiysavustus tai tuki peritään takaisin. Takaisinperinnästä voidaan kuitenkin luopua osittain tai kokonaan, mikäli se katsotaan kohtuuttomaksi ja avustuksen aiheeton suorittaminen ei ole johtunut tuen saajan tai hänen edustajansa vilpillisestä menettelystä. Takaisinperintäpäätös on tehtävä viiden vuoden kuluessa etuuden maksupäivästä lukien. (Äitiysavustuslaki 5 § 1 mom., 7 § 2–3 mom., 8 §, 9 §, 10 § 1–2 mom., 10a §; HE 27/1993, 5.)

Päätökseen äitiysavustuksesta voi halutessaan hakea muutosta sosiaaliturvan muutoksenhakulautakunnalta, ja muutoksenhakulautakunnan päätökseen voi hakea muutosta vakuutusosoikeudelta, joka on asiassa viimeinen valitusaste. Valitus tulee toimittaa Kelaan 30 päivän kuluessa siitä, kun valittaja on saanut päätöksestä tiedon. Jos Kela hyväksyy valituksen kaikilta osin, se antaa asiasta oikaisupäätöksen, joka on muutoksenhakukelpoinen. Jos Kela ei voi oikaista päätöstä, se toimittaa valituksen sekä lausuntonsa asianomaisen muutoksenhakuelimen käsiteltäväksi 30 päivän kuluessa valitusajan päättymisestä. Jos valitus on siirretty käsiteltäväksi muutoksenhakuelimeen, Kela voi oikaista väliaikaisella päätöksellä aiemmin antamansa päätöksen siltä osin kuin se hyväksyy valituksessa esitetyn vaatimuksen. Painavista syistä myös myöhästynyt valitus muutoksenhakulautakunnalle tai vakuutusosoikeudelle voidaan ottaa tutkittavaksi. (Äitiysavustuslaki 11 § 1–2 mom.; 12 § 1–2 mom., 12a §.)

Jos Kelan antama lainvoimainen päätös perustuu virheelliseen tai puutteelliseen selvitykseen tai on ilmeisesti lain vastainen, sosiaaliturvan muutoksenhakulautakunta voi asianosaisen tai Kelan vaatimuksesta poistaa päätöksen ja määrätä asian uudelleen käsiteltäväksi. Asianosaisille tulee varata tilaisuus tulla kuulluiksi ennen asian ratkaisemista. Sama pätee, jos kyse on sosiaaliturvan muutoksenhakulautakunnan tai vakuutusosoikeuden päätöksestä. Tällöin vakuutusosoikeus voi poistaa päätöksen ja määrätä asian uudelleen käsiteltäväksi. Jos Kelan päätös perustuu puolestaan selvästi virheelliseen tai puutteelliseen selvitykseen tai ilmeisen väärään lain soveltamiseen tai päätöstä tehtäessä on tapahtunut menettelyvirhe, Kela voi poistaa virheellisen päätöksensä ja ratkaista asian uudelleen. Virheellinen päätös voidaan korjata asianosaisen eduksi tai vahingoksi. Vahingoksi korjaaminen edellyttää asianosaisen suostumusta päätöksen korjaamiseen. Äitiysavustusta tai tukea ei saa ulosmitata eikä periä sosiaalihuoltolain perusteella annettavien sosiaalipalvelujen kustannusten korvaamiseksi.

Äitiysavustuslain säännöksistä voidaan poiketa Suomea sitovan kansainvälisen sopimuksen perusteella. (Äitiysavustuslaki 13 § 1–2 mom., 13a §, 15 § 1 mom., 18 §.)

4.2 Äitiysavustuslain soveltaminen ja tulkinta

Äitiysavustuslakia sovelletaan sellaiseen henkilöön, joka asumisperusteisesta sosiaaliturvasta rajat ylittävissä tilanteissa annetun lain (16/2019) mukaisesti työskentelee tai asuu Suomessa tai häntä edellä mainitun lain nojalla pidetään Suomessa asuvan henkilön asemassa (Äitiysavustuslaki 1 § 2 mom.).

Oikeuskirjallisuutta äitiysavustuslain tulkinnasta ei juurikaan ole. Myös oikeuskäytännöstä löytyy äitiysavustuslain tulkinnasta vain vähän esimerkkejä. Yksi Lapin läänioikeuden antama ratkaisu löytyy vuodelta 1993. (Lääninoikeuksien tilalle perustettiin vuonna 1999 hallinto-oikeudet yleisiksi hallintotuomioistuimiksi, mutta tätä ennen lääninoikeudet käsittelivät hallinto-oikeudellisia muutoksenhakuasioita (Mäenpää 2007, 49)). Lääninoikeuden käsittelemässä tapauksessa oli kyse oikeudesta äitiysavustukseen tilanteessa, jossa äitiysavustusta vaatinut henkilö oli ulkomaan kansalainen ja asui avioliitonomaisissa olosuhteissa ulkomailla Suomen kansalaisen kanssa, joka työskenteli ulkomailla Suomessa kotipaikkaa pitävän yhtiön palveluksessa. Ratkaisusaan lääninoikeus katsoi, että äitiysavustuslain perusteella oikeutta avustukseen ei ollut, koska äitiysavustusta vaatineen henkilön kanssa avioliitonomaisissa olosuhteissa elävää toista henkilöä ei voitu pitää äitiysavustuslaissa tarkoitettuna puolisona. Ratkaisu perustuu ennen nykyistä vuoden 1994 äitiysavustuslakia voimassa olleeseen lakiin äitiysavustuksesta. (Lapin LO 17.5.1993 T 520.)

Toinen esimerkki oikeuskäytännöstä löytyy vuodelta 1969. Korkein hallinto-oikeus (KHO) on vuonna 1969 antanut ratkaisun tapauksessa, jossa oli käsitelty sosiaalihuollituksen (nykyään Terveystieteiden- ja hyvinvoinninlaitos) epäämää äitiysavustuskorvausta kunnalta sen perusteella, että sosiaalihuollitus oli katsonut kunnan sosiaalilautakunnan käyttäneen väärin harkintavaltaansa koskien harkintaa äitiysavustuksen epäämisestä. KHO oli ratkaisussaan katsonut, että harkintavallan väärinkäyttöä ei ollut tapahtunut ja sosiaalihuollitus ei olisi saanut eväitä korvausta kunnan sosiaalilautakunnalta. (KHO 1969-II-211.) Ratkaisun antamisen ajankohtana nykyinen äitiysavustuslaki ei ollut

vielä voimassa, ja korvausvelvollisuus kunnalle sen myöntämästä äitiysavustuksesta perustuukin ennen vuotta 1994 voimassa olleeseen äitiysavustuslakiin (HE 27/1993, 3).

Äitiysavustusta koskevia muutoksenhakuasioita voidaan myös ratkaista Sosiaaliturvasioiden muutoksenhakulautakunnassa (SAMU) ja vakuutusosoikeudessa. SAMU:n ja vakuutusosoikeuden tietokannoissa ei kuitenkaan ole yhtään ratkaisua äitiysavusta koskien, joten tältä osin oikeuskäytännöstä ei ole esimerkkejä. Markkinaoikeudesta puolestaan löytyy ratkaisuja koskien äitiyspakkauksen sisältämien tuotteiden kilpailuttamista, hankintamenettely, tarjoajan sulkemista tarjouskilpailusta (ks. muun muassa MAO:478/14, MAO:88/11 ja MAO:369/09). Myös EU-tuomioistuimessa on käsitelty äitiysetuuden myöntämistä (ks. esim. EU-tuomioistuin 19.3.1993 691J0111). Oikeus- ja muutoksenhakupäätösten vähyyden perusteella voidaan päätellä, että kokonaisuudessaan äitiysavustusta on oikeusasteissa käsitelty vähän, joten äitiysavustuslain tulkinnasta ja soveltamisesta ei ole kattavaa kuvaa. Kattavan kuvan saamiseksi aiheesta tarvittaisiin oikeuskirjallisuutta sekä oikeuskäytäntöä nykyiseen äitiysavustuslakiin pohjautuen.

5 TUTKIMUSAINEISTON KERÄÄMINEN JA ANALYYSI

5.1 Aineiston keruumenetelmä

Määrällisessä tutkimuksessa aineisto on mahdollista kerätä eri tavoilla. Kun tutkimuksen materiaalina on tilastoaineisto, on mahdollista koota aineisto itse tai etsiä se valmiina esimerkiksi Tilastokeskuksen julkaisuista, Suomen virallinen tilaston julkaisuista, aiemmin tehdyistä tutkimuksista tai muista tilastoja tuottavista lähteistä. Internetistä on mahdollista löytää tietopankkeja, joiden tietokannoista voi kerätä sopivia tietoja tai viitteitä hakukoneita tai -ohjelmistoja käyttäen. Valmiit tilastot ovat harvoin kuitenkaan sellaisessa muodossa, että niiden suora hyödyntäminen määrällisessä tutkimuksessa olisi mahdollista. Tämän vuoksi valmiita tilastoja voidaan joutua muokata yhdistelemään tai tarkistamaan ennen kuin niitä käytetään. (Anttila 1998;

Nummenmaa, Holopainen & Pulkkinen 2014, 21–22; Heikkilä 2014, 16; Nieminen ym. 2021.)

Tämän opinnäytetyön empiriaosan aineisto on kerätty Kelan tilastotietokannasta Kelastosta sekä Helsingin yliopiston digitaalisessa arkistossa Heldassa olevista Kelan lapsiperhe-etuuksien vuositilastoista. Tilastot koskien äitiyspakkauksena ja rahana suoritettuja äitiysavustuksia saajan aikaisempien lasten lukumäärän ja synnytysvälin mukaan on saatu pyytämällä sähköpostitse näitä Kelan analytiikkayksiköstä. Nämä tilastot ovat Kelan sisäisestä tietokannasta ja ne on toimitettu Excel-muodossa opinnäytetyön tekijälle. Kyseiset tilastot ovat vuosilta 2006–2021. Koska opinnäytetyössä äitiysavustuksen tilastollisen kehityksen tarkastelujakso on opinnäytetyön laajuuden sekä tilastollisen aineiston koon huomioon ottaen rajattu vuosille 2010–2021, aikaisempien lasten lukumäärää sekä synnytysväliä koskevista tilastoista on tässä opinnäytetyössä rajattu pois vuodet 2006–2009.

Opinnäytetyön tekijä on opinnäytetyötä tehdessään sitoutunut noudattamaan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjetta eettisistä periaatteista (2019). Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettisillä periaatteilla suojataan tutkimuksen kohteena olevia henkilöitä. Henkilötietoja sisältävän tutkimusaineiston käsittelyn keskeisinä periaatteina ovat suunnitelmallisuus, vastuullisuus ja lainmukaisuus (Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019, 7, 11). Tässä opinnäytetyössä ei ole käsitelty henkilötietoja sisältäviä aineistoja. Opinnäytetyön tekijä on silti sitoutunut noudattamaan tutkimusaineiston käsittelyssä edelle mainittuja periaatteita. Opinnäytetyön tekijä on käsitellyt tutkimusaineistoa huolellisesti koko tutkimuksen elinkaaren ajan. Kelan sisäisestä tietokannasta saatu aineisto on säilytetty pelkästään opinnäytetyön tekijän hallussa.

Opinnäytetyön tekemiseen on saatu Kelasta tutkimuslupa ja opinnäytetyöstä on solmittu opinnäytetyösopimus työn tekijän, Kelan ja Satakunnan ammattikorkeakoulun välille. Opinnäytetyön tekijä on työssään sitoutunut käyttämään luotettavia lähteitä ja lainannut lähteitä asianmukaisia lähdeviitteitä käyttäen. Opinnäytetyön tekijä on dokumentoinut työn etenemisen selkeästi muistiinpanoihinsa.

5.2 Aineiston analyysi

Tutkimuksen keskiössä ovat kerätyn aineiston analyysi, tulkinta ja johtopäätösten tekeminen. Aineistoa on mahdollista analysoida eri tavoilla. Pääperiaatteena on, että valitaan analyysitavaksi se, jolla saadaan parhaiten vastaus tutkimuskysymykseen. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa on keskeistä aineiston tilastolliseen analysointiin perustuva päätelmien teko muun muassa kuvailemalla tuloksia prosenttitaulukoiden avulla ja tilastollisesti testaamalla tulosten merkittävyyttä. (Hirsjärvi ym. 2007, 136, 216.)

Tämän opinnäytetyön tilastollisessa analyysissä tutkittava joukko on kaikki suoritettut äitiysavustukset ja niiden saajat vuosina 2010–2021. Aineiston analyysi on jaettu neljään osioon: (1) äitiysavustuksen saajien ja suoritettujen etuuksien määrät, (2) äitiysavustuksen prosentuaalinen osuus Kelan suorittamista perhe-etuuksista, (3) äitiyspakkauskautena ja rahana suoritettut äitiysavustukset saajan aikaisempien lasten lukumäärän ja (4) synnytysvälin mukaan. Jokaisessa osiossa on tarkoitus käydä läpi prosentuaalisia muutoksia määrissä, ja täten luoda käsitys äitiysavustuksen tilastollisesta kehityksestä. Osioissa 1, 3 ja 4 tarkastellaan prosentuaalisia muutoksia sekä rahana että äitiyspakkauskautena suoritetuissa äitiysavustuksissa.

Taulukoilla ja kuvioilla tiivistetään suuren tilastoaineiston asiayhteyden kannalta keskeinen sanoma, ja havainnollistetaan selkeästi ne ilmiöt, joita aineistossa kuvataan. Kuviot ovat kommunikointivälineitä, joilla tutkimustulokset voidaan esittää tehokkaasti, ymmärrettävästi sekä näyttävästi. Tilastografiikkaa voidaan käyttää tulosten raportoinnissa, ja kuvaajien kautta saadaan usein luotua alustava käsitys tutkimusaineistossa esiintyvistä ilmiöistä ennen kuin niistä tehdään tilastollisia päätelmiä. (Nummenmaa ym. 2014, 37; Tähtinen, Laakkonen & Broberg 2011, 60.) Tässä opinnäytetyössä tutkittu tilastoaineisto esitetään taulukkomuodossa, ja tuloksista laaditaan kaaviot tulosten havainnollistamista ja selkiyttämistä varten.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

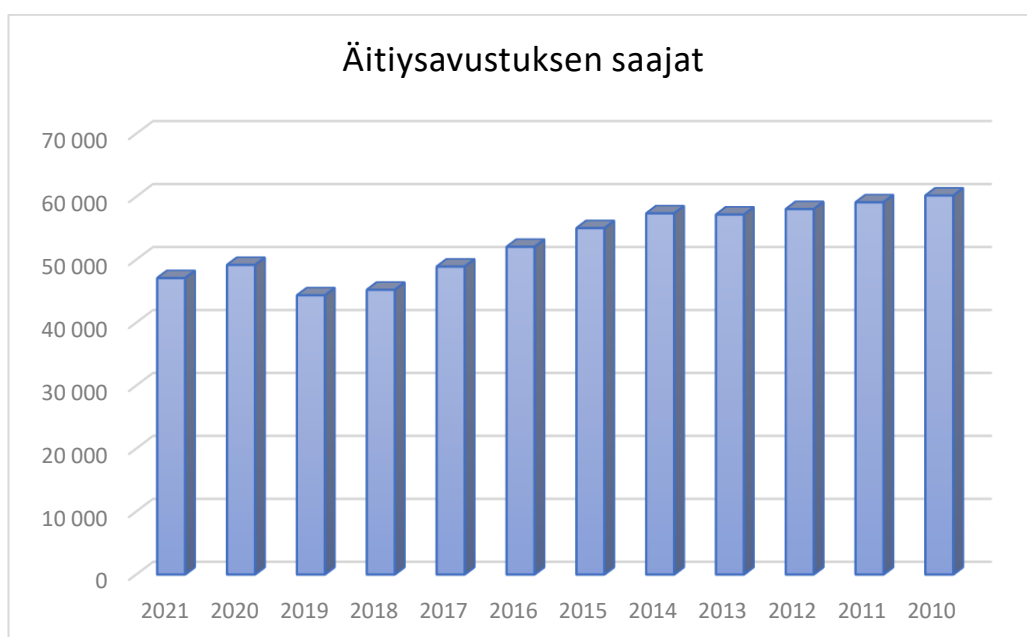
6.1 Äitiysavustuksen saajat ja suoritettut etuudet

Äitiysavustuksen saajien määrien kehitystä kuvataan Taulukossa 1. Taulukon tiedot on koottu Kelan tilastotietokannasta Kelastosta. Raporttiin on valittu muuttujiksi äitiysavustuksen saajat yhteensä vuosina 2010–2021 koko maassa. Viittaukset taulukoihin on tehty Kelan viittausohjeen mukaisesti.

Taulukko 1. Äitiysavustuksen saajat vuosina 2010–2021 (Suomen virallinen tilasto 2022a)

Aika	Äitiysavustuksen muoto	Saajat
2021	Äitiysavustus yhteensä	47 071
2020	Äitiysavustus yhteensä	49 167
2019	Äitiysavustus yhteensä	44 339
2018	Äitiysavustus yhteensä	45 216
2017	Äitiysavustus yhteensä	48 903
2016	Äitiysavustus yhteensä	52 035
2015	Äitiysavustus yhteensä	55 008
2014	Äitiysavustus yhteensä	57 357
2013	Äitiysavustus yhteensä	57 163
2012	Äitiysavustus yhteensä	58 028
2011	Äitiysavustus yhteensä	59 108
2010	Äitiysavustus yhteensä	60 180

Yllä olevan taulukon (Taulukko 1) tiedot on esitetty alla selkeyden ja havainnollistamisen vuoksi kaavio muodossa.

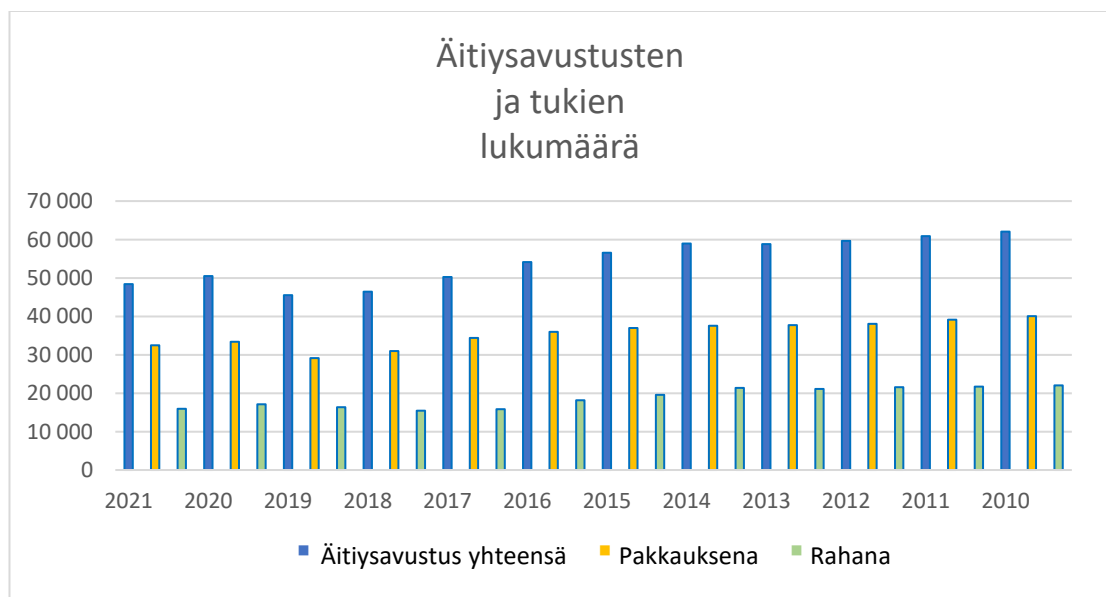
Kaavio 1. Äitiysavustuksen saajat (laatinut Heidi Peltomaa 2022, Lähde: Suomen virallinen tilasto 2022a)

Kaaviosta 1 nähdään, että äitiysavustuksen saajien määrä on laskenut melko tasaisesti vuodesta 2010 vuoteen 2019. Vuonna 2020 äitiysavustusten saajien määrä on kuitenkin noussut lähes viidellä tuhannella sitä edeltävästä vuodesta poiketen täten koko tarkastelujakson yleisestä kehityssuunnasta. Vuonna 2021 saajien määrä on kääntynyt taas laskuun ollen kuitenkin korkeampi kuin 2010-luvun määrällisesti vähäisimpänä vuotena 2019.

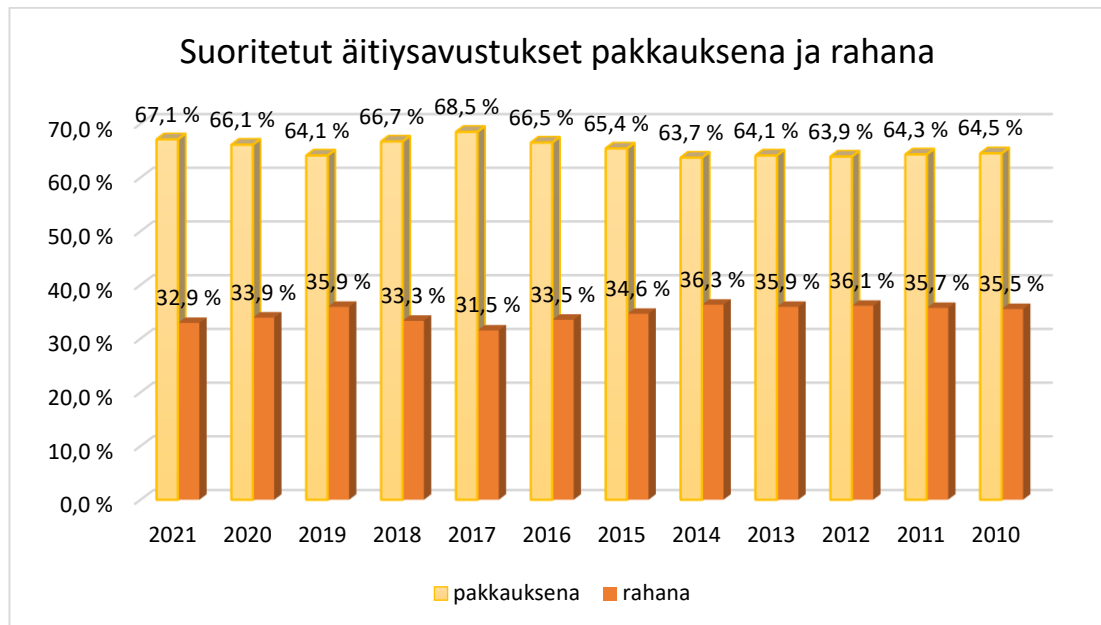
Taulukossa 2 on esitetty tarkastelujaksolla suoritetujen äitiysavustusten lukumäärät. Taulukon tiedot on koottu Kelaston tilastotietokannasta. Raporttiin on valittu muuttujiksi äitiysavustukset ja tuet pakkauksena ja rahana koko maassa vuosina 2010–2021. Taulukon 2 tiedot on havainnollistettu Kaaviossa 2. Pakkauksena ja rahana suoritetujen äitiysavustusten prosentuaalinen jakauma on kuvattu Kaaviossa 3.

Taulukko 2. Äitiysavustusten lukumäärät vuosina 2010–2021 (Suomen virallinen tilasto 2022b)

Äitiysavustuksen muoto	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Äitiysavustukset yhteensä (lkm)	62 054	60 881	59 637	58 805	58 955	56 555	54 128	50 242	46 422	45 515	50 485	48 390
pakkauksena	40 026	39 173	38 079	37 702	37 582	36 991	35 971	34 412	30 980	29 167	33 377	32 455
rahana	22 028	21 708	21 558	21 103	21 373	19 564	18 157	15 830	15 442	16 348	17 108	15 935

Kaavio 2. Äitiysavustusten ja tukien lukumäärät (laatinut Heidi Peltomaa 2022, Lähde: Suomen virallinen tilasto 2022b)

Kaavio 3. Pakkauksena ja rahana suoritettujen äitiysavustusten prosentuaalinen jakauma (laatinut Heidi Peltomaa 2022, Lähde: Suomen virallinen tilasto 2022b)

Yllä olevasta Taulukosta 2 ja Kaaviosta 2 voidaan nähdä, että äitiysavustusten kokonaismäärät ovat tarkastelujakson aikana vaihdelleet n. 62 000 ja n. 45 500 välillä keskiarvon ollessa n. 54 300 suoritettua avustusta vuosittain. Eniten äitiysavustuksia on tarkastelujakson aikana suoritettu vuonna 2010 (62 054 kpl) ja vähiten vuonna 2019 (45 515 kpl). Määrät korreloivat äitiysavustuksen saajien määrien kanssa vastaavina vuosina; äitiysavustuksen saajia on vuonna 2010 ollut eniten (60 180 henkilöä) ja vuonna 2019 vähiten (44 339 henkilöä) tarkastelujakson ajalla.

Kaaviosta 3 puolestaan nähdään, että tarkastelujaksolla äitiysavustuksia on suoritettu pakkauksina vuosittain n. 2/3 kaikista äitiysavustuksista ja rahana n. 1/3. Prosentuaalisten määrien suhteissa ei ole havaittavissa suuria vuosittaisia vaihteluja. Pakkauksena suoritettujen äitiysavustusten prosentuaalinen keskiarvo tarkastelujaksolla on ollut 65,4. Äitiysavustuksia on suoritettu pakkauksina vähiten vuonna 2014 (63,7 %) ja eniten vuonna 2017 (68,5 %). Suurin vaihtelu keskiarvosta on ollut 3,1 %-yksikköä vuonna 2017. Vastaavasti rahana suoritettuja äitiysavustuksia on ollut eniten vuonna 2014 (36,3 %) ja vähiten vuonna 2017 (31,5 %). Rahana suoritettujen äitiysavustusten

prosentuaalinen keskiarvo tarkastelujaksolla on ollut 34,6. Suurin vaihtelu keskiarvosta on ollut 3,1 %-yksikköä vuonna 2017. Tuloksista voidaan siis päätellä, että suurin vaihtelu keskiarvosta sekä pakkauksena että rahana suoritettujen äitiysavustusten prosentuaalisissa määrissä on ollut vuonna 2017.

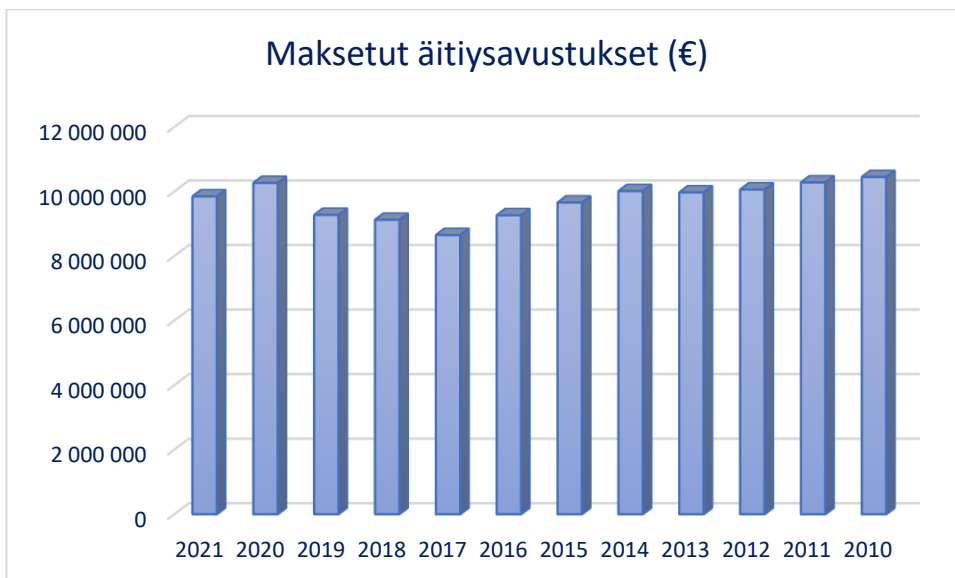
6.2 Äitiysavustuksen osuus Kelan suorittamista perhe-etuuksista

Äitiysavustus lukeutuu Kelan perhe-etuuksiin. Perhe-etuuksia ovat äitiysavustuksen lisäksi lapsilisä, vanhempainpäivärahat (äitiys-, isyys- ja vanhempainraha), elatustuki, adoptiotuki ja lastenhoidon tuet (kotihoidon tuki ja yksityisen hoidon tuki sekä kuntalisät). Muita lapsiperheiden etuuksia ovat erityishoitoraha, alle 16-vuotiaan vammaistuki, lapseneläke sekä eläkkeisiin ja työttömyysetuuksiin maksettavat lapsikorotukset. (Suomen virallinen tilasto 2021 2020, 7.) Taulukossa 3 on ensin esitetty tarkastelujaksolla maksetut äitiysavustukset yhteensä (sekä rahana että pakkauksena) euromäärissä. Samat tiedot on havainnollistettu Kaaviossa 4. Tämän jälkeen Kaaviossa 5 on kuvattu äitiysavustuksen prosentuaalinen osuus Kelan maksamista perhe-etuuksista vuosina 2010–2020.

Taulukon 3 tiedot on koottu Kelaston tilastotietokannasta. Raporttiin on valittu muuttujiksi äitiysavustukset yhteensä maksettuina euroina vuosina 2010–2021 koko maan osalta.

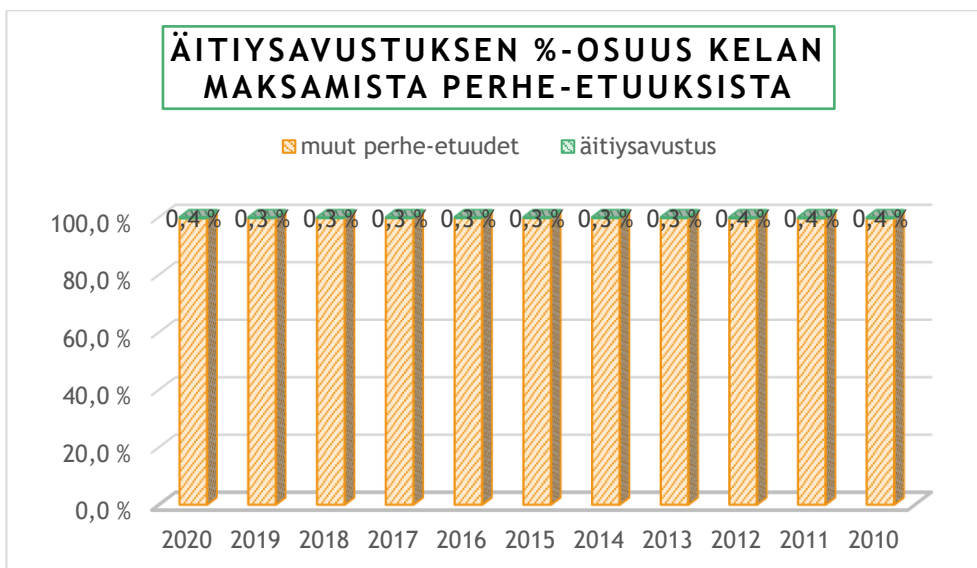
Taulukko 3. Äitiysavustukset yhteensä (€) vuosina 2010–2021 (Suomen virallinen tilasto 2022c)

Aika	Äitiysavustuksen muoto	Maksetut etuudet euroa
2021	Äitiysavustus yhteensä	9 849 029
2020	Äitiysavustus yhteensä	10 265 782
2019	Äitiysavustus yhteensä	9 275 038
2018	Äitiysavustus yhteensä	9 125 329
2017	Äitiysavustus yhteensä	8 650 752
2016	Äitiysavustus yhteensä	9 265 017
2015	Äitiysavustus yhteensä	9 658 593
2014	Äitiysavustus yhteensä	10 015 143
2013	Äitiysavustus yhteensä	9 972 429
2012	Äitiysavustus yhteensä	10 060 511
2011	Äitiysavustus yhteensä	10 282 333
2010	Äitiysavustus yhteensä	10 449 637

Kaavio 4. Äitiysavustukset yhteensä (€) (laatinut Heidi Peltomaa 2022, Lähde: Suomen virallinen tilasto 2022c)

Edellä kuvatusta taulukosta (Taulukko 3) ja kaaviosta (Kaavio 4) nähdään, että maksettujen äitiysavustusten määrissä on havaittavissa lievää laskua vuodesta 2010 vuoteen 2017 ja lievää nousua vuosina 2018–2020. Suurin vaihtelu on ollut vuosien 2010 ja 2017 välillä, jolloin maksettujen äitiysavustusten määrät ovat vastaavasti olleet n. 10,5 miljoonaa ja n. 8,7 miljoonaa euroa. Maksettujen äitiysavustusten keskiarvo tarkastelujaksolla on ollut n. 9,7 milj. euroa. Suurin vaihtelu keskiarvosta on ollut vuonna 2017.

Kaavio 5. Äitiysavustuksen prosentuaalinen osuus Kelan maksamista perhe-etuuksista (laatinut Heidi Peltomaa, Lähde: Suomen virallinen tilasto: Kelan lapsiperhe-etuustilastot vuosilta 2010–2020)

Kaaviosta 5 nähdään, että äitiysavustuksen prosentuaalinen osuus Kelan maksamista perhe-etuuksista on pysynyt miltei samana koko tarkastelujakson ajan ollen alimmillaan 0,3 % ja ylimmillään 0,4 % maksetuista perhe-etuuksista. Kaaviossa muut perhe-etuudet-luokkaan sisältyvät Kelan maksamat lapsilisät, vanhempainpäivärahat, elatus-tuet, lastenhoidon tuet sekä lastenhoidon tukien kuntalisät. Kuntalisät on sisällytetty muihin perhe-etuuksiin vuosien 2020–2017 osalta. Täten vuodet 2020–2017 ja 2016–2010 eivät ole suoraan verrattavissa keskenään. Kaaviosta 5 käy kuitenkin selkeästi ilmi, että äitiysavustuksen osuus Kelan maksamista perhe-etuuksista on ollut vähäinen koko tarkastelujakson ajan. Vuoden 2021 Kelan lapsiperhe-etuustilastoa ei opinnäytetyön kirjoitushetkellä ollut vielä julkaistu, joten tämän vuoksi tarkastelujakso Kaaviossa 5 on vuoteen 2020 asti toisin kuin muissa opinnäytetyössä esiintyvissä kaavioissa ja taulukoissa.

6.3 Äitiysavustukset saajan aikaisempien lasten lukumäärän mukaan

Taulukoissa 4 ja 5 on esitetty pakkauksena ja rahana suoritettujen äitiysavustusten lukumäärät avustuksen saajan aikaisempien lasten lukumäärän mukaan vuosina 2010–2021.

Taulukko 4. Pakkauksena suoritettujen äitiysavustusten lukumäärät saajan aikaisempien lasten lukumäärän mukaan vuosina 2010–2021 (Kelan sisäinen tietokanta 2022)

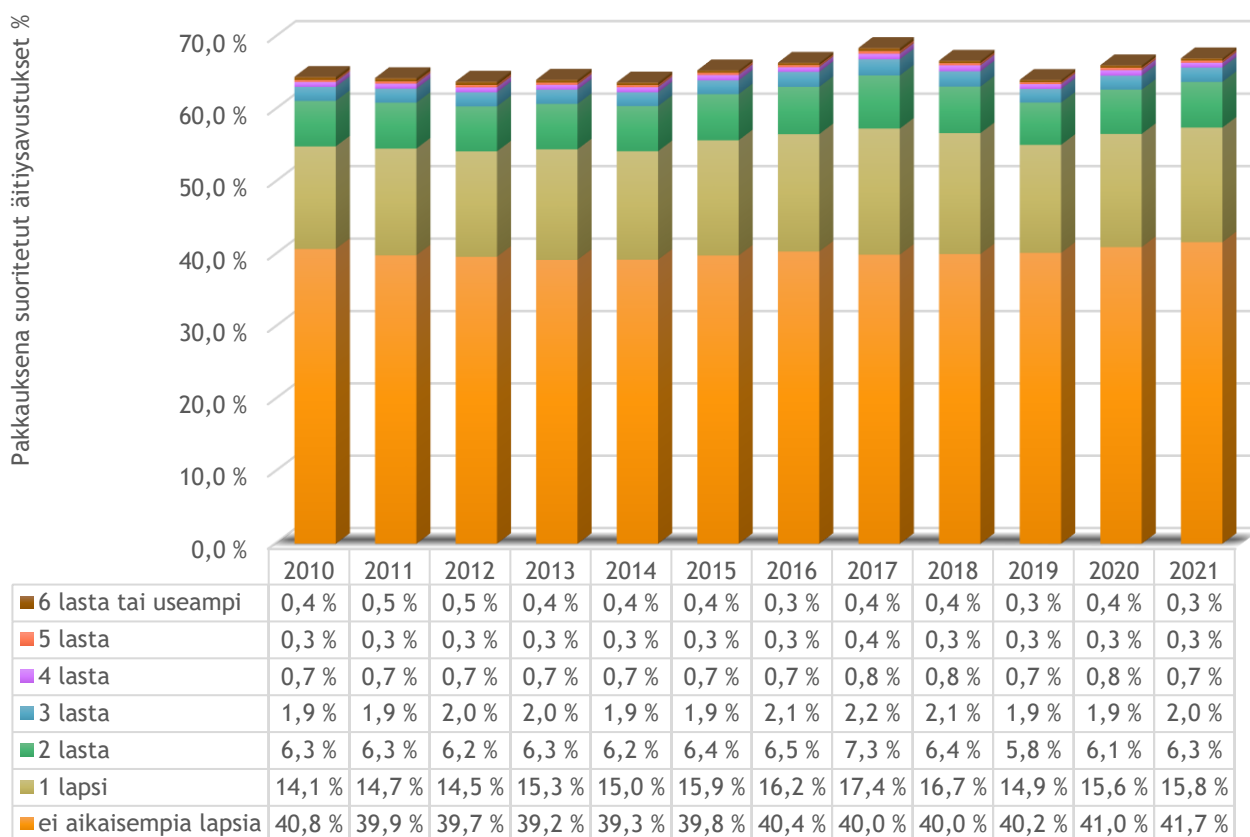
Äitiysavustus pakkauksena	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
ei aikaisempia lapsia	25 288	24 272	23 660	23 078	23 150	22 537	21 862	20 077	18 588	18 302	20 701	20 171
1 lapsi	8 779	8 970	8 669	8 970	8 824	8 988	8 768	8 740	7 749	6 783	7 881	7 650
2 lasta	3 894	3 851	3 702	3 684	3 670	3 598	3 531	3 683	2 979	2 651	3 085	3 050
3 lasta	1 202	1 179	1 164	1 155	1 125	1 080	1 124	1 120	982	859	976	963
4 lasta	418	424	408	396	408	422	352	383	381	301	390	315
5 lasta	166	180	188	174	167	167	147	188	136	118	159	145
6 tai useampi lapsi	279	297	288	245	238	199	187	221	165	153	185	161

Taulukko 5. Rahana suoritettujen äitiysavustusten lukumäärät saajan aikaisempien lasten lukumäärän mukaan vuosina 2010–2021 (Kelan sisäinen tietokanta 2022)

Äitiysavustus rahana	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
ei aikaisempia lapsia	2 311	2 185	2 404	2 387	2 590	2 367	2 364	2 013	2 065	2 349	2 207	1 959
1 lapsi	11 862	11 434	11 190	10 837	10 926	9 983	9 056	7 907	7 710	8 235	8 771	8 351
2 lasta	4 606	4 834	4 655	4 674	4 613	4 151	3 881	3 325	3 100	3 179	3 456	3 253
3 lasta	1 545	1 576	1 571	1 554	1 516	1 417	1 316	1 116	1 203	1 183	1 182	1 130
4 lasta	649	634	652	604	626	594	541	526	497	496	557	460
5 lasta	364	323	332	345	386	335	314	294	304	304	292	271
6 tai useampi lapsi	691	722	754	702	716	717	685	649	563	602	643	511

Taulukoiden 4 ja 5 tiedot on havainnollistettu Kaavioissa 6 ja 7, joissa on kuvattu äitiyspakkauksena ja rahana suoritettujen äitiysavustusten prosentuaaliset osuudet kaikista suoritetuista äitiysavustuksista saajan aikaisempien lasten lukumäärän mukaan. Kaavioiden 6 ja 7 prosentuaaliset osuudet on laskettu Taulukoiden 4 ja 5 datan perusteella. Kaavioiden prosenttiluvut on pyöristetty yhden desimaalin tarkkuuteen.

Pakkauksena suoritettujen äitiysavustusten %-osuudet kaikista äitiysavustuksista saajan aikaisempien lasten lukumäärän mukaan

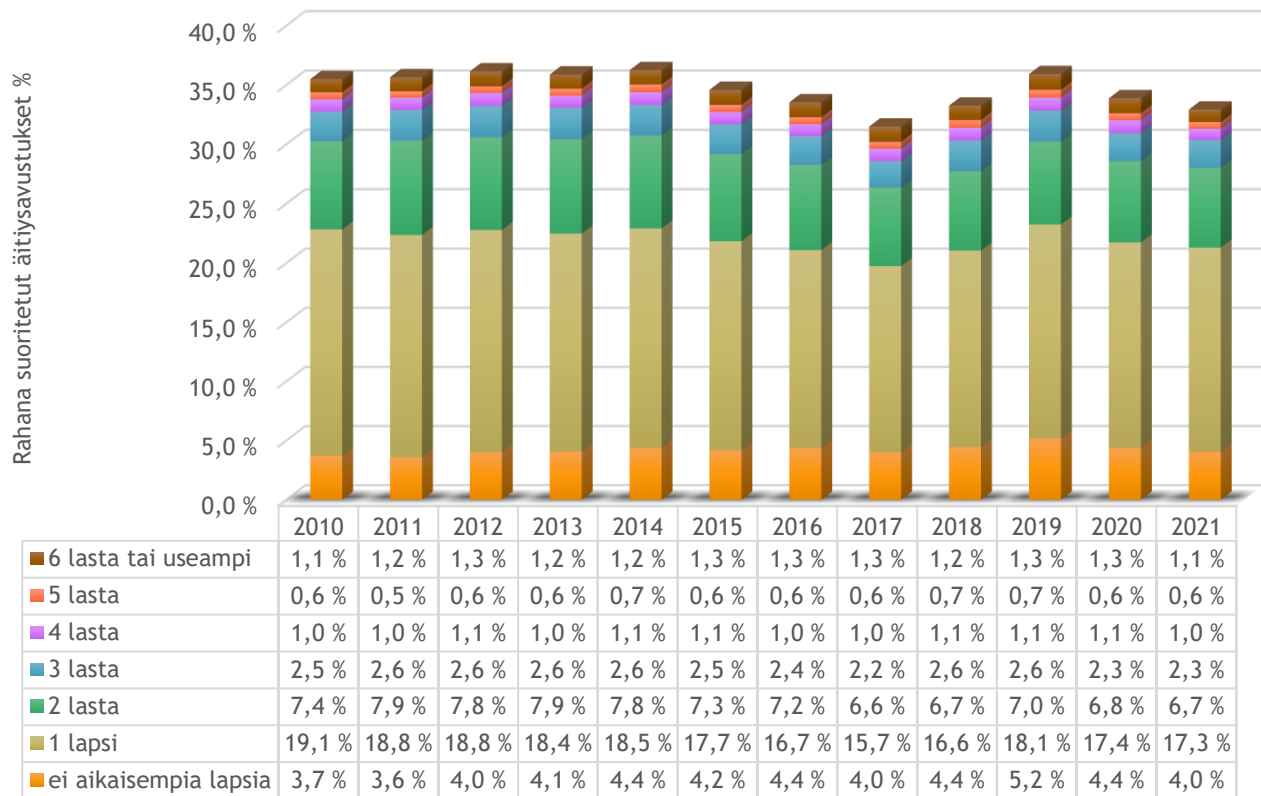

Kaavio 6. Äitiyspakkauksena suoritettujen avustusten prosentuaaliset osuudet kaikista äitiysavustuksista saajan aikaisempien lasten lukumäärän mukaan vuosina 2010–2021 (laatinut Heidi Peltomaa, Lähde: Kelan sisäinen tietokanta 2022)

Kaaviosta 6 nähdään pakkauksena suoritettujen äitiysavustusten kehitys tarkastelujaksolla saajan aikaisempien lasten lukumäärän mukaan. Äitiyspakkauksena suoritetaan vuosittain n. 2/3 kaikista äitiysavustuksista (ks. Kaavio 3). Kaaviosta 6 nähdään, että prosentuaalisesti eniten äitiyspakkauksia on suoritettu niille saajille, joilla ei ole ennestään lapsia. Prosentuaalisesti pienin määrä äitiyspakkauksista on puolestaan suoritettu saajille, joilla on aikaisemmin 5 lasta. Lisäksi Kaavion 6 perusteella voidaan todeta, että eri ryhmien prosentuaalisissa osuuksissa ei ole havaittavissa suuria muutoksia tarkastelujakson ajalla. Eri ryhmien prosentuaaliset keskiarvot tarkastelujaksolla ovat seuraavat: 0,4 (6 lasta tai useampi), 0,3 (5 lasta), 0,7 (4 lasta), 2,0 (3 lasta), 6,3 (2 lasta), 15,5 (1 lapsi) ja 40,2 (ei aikaisempia lapsia). Yli yhden prosenttiyksikön vaihtelua keskiarvosta on havaittavissa ryhmissä: 2 lasta (vuonna 2017), 1 lapsi (vuosina 2010, 2017 ja 2018) ja ei aikaisempia lapsia (vuonna 2021).

Pakkauksena suoritettujen äitiysavustuksen prosentuaalisessa osuudessa on havaittavissa lievää nousua tarkastelujaksolla niiden saajien ryhmässä, joilla on 1 aikaisempi lapsi. Saajien, joilla ei ole aikaisempia lapsia, prosentuaalisessa osuudessa on puolestaan havaittavissa lievää laskua vuosina 2011–2014 ja lievää nousua vuodesta 2015 eteenpäin.

Rahana suoritettujen äitiysavustusten %-osuudet kaikista äitiysavustuksista saajan aikaisempien lasten lukumäärän mukaan

Kaavio 7. Rahana suoritettujen avustusten prosentuaaliset osuudet kaikista äitiysavustuksista saajan aikaisempien lasten lukumäärän mukaan vuosina 2010–2021 (laatinut Heidi Peltomaa, Lähde: Kelan sisäinen tietokanta 2022)

Kaaviosta 7 nähdään rahana suoritettujen äitiysavustusten kehitys tarkastelujaksolla saajan aikaisempien lasten lukumäärän mukaan. Rahana suoritetaan vuosittain n. 1/3 kaikista äitiysavustuksista (ks. Kaavio 3). Kaaviosta 7 nähdään, että prosentuaalisesti eniten äitiysavustuksia rahana on suoritettu niille saajille, joilla on ennestään 1 lapsi. Kuten äitiyspakkaustenkin osalta, prosentuaalisesti pienin määrä äitiysavustuksista rahana on suoritettu saajille, joilla on aikaisemmin 5 lasta. Kaaviosta 7 voidaan myös todeta, että eri ryhmien prosentuaalisissa osuuksissa ei ole rahana suoritettujen äitiysavustustenkaan osalta havaittavissa suuria muutoksia tarkastelujakson ajalla. Eri ryhmien prosentuaaliset keskiarvot tarkastelujaksolla ovat seuraavat: 1,2 (6 lasta tai useampi), 0,6 (5 lasta), 1,1 (4 lasta), 2,5 (3 lasta), 7,3 (2 lasta), 17,8 (1 lapsi) ja 4,2 (ei aikaisempia lapsia). Yli yhden prosenttiyksikön vaihtelua keskiarvosta on havaittavissa ryhmässä: 1 lapsi (vuosina 2010, 2016, 2017 ja 2018).

Rahana suoritettujen äitiysavustuksen prosentuaalisessa osuudessa on havaittavissa lievää laskua vuodesta 2015 lähtien niiden saajien ryhmässä, joilla oli 2 aikaisempaa lasta. Saajien, joilla ei ole aikaisempia lapsia, prosentuaalisessa osuudessa on puolestaan havaittavissa lievää nousua tarkastelujaksolla.

6.4 Äitiysavustukset saajan synnytysvälin mukaan

Taulukoissa 6 ja 7 on esitetty pakkauksena ja rahana suoritettujen äitiysavustusten lukumäärät synnytysvälin mukaan vuosina 2010–2021.

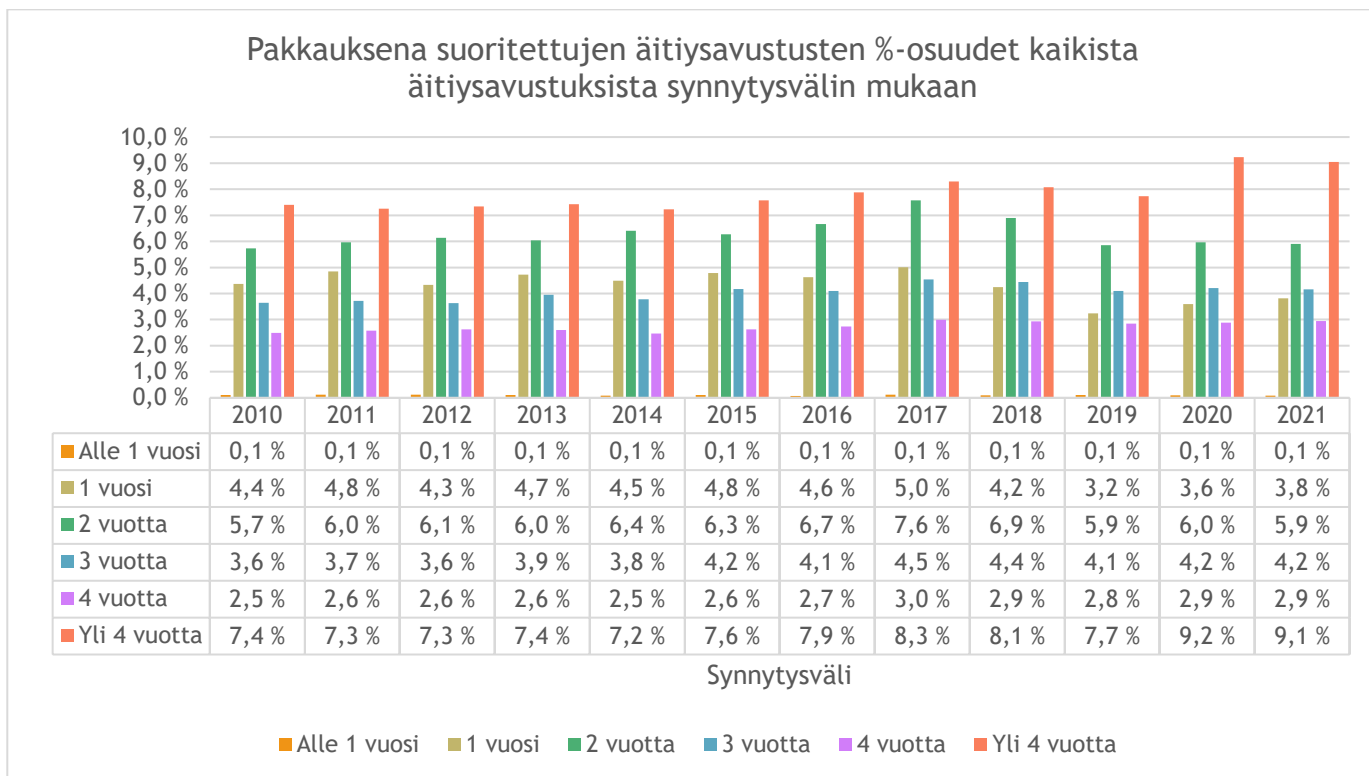
Taulukko 6. Pakkauksena suoritettujen äitiysavustusten lukumäärät saajan synnytysvälin mukaan vuosina 2010–2021 (Kelan sisäinen tietokanta 2022)

Synnytysväli edelliseen lapseen	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Alle 1 vuosi	69	73	69	63	53	64	38	58	43	47	49	40
1 vuosi	2 710	2 949	2 582	2 780	2 648	2 709	2 506	2 516	1 969	1 472	1 815	1 848
2 vuotta	3 558	3 629	3 657	3 554	3 780	3 550	3 604	3 805	3 203	2 666	3 011	2 854
3 vuotta	2 262	2 262	2 167	2 322	2 230	2 361	2 216	2 282	2 065	1 867	2 126	2 015
4 vuotta	1 548	1 566	1 565	1 533	1 453	1 484	1 481	1 504	1 363	1 295	1 453	1 426
Yli 4 vuotta	4 591	4 419	4 379	4 368	4 265	4 286	4 263	4 169	3 747	3 517	4 465	4 380

Taulukko 7. Rahana suoritettujen äitiysavustusten lukumäärät saajan synnytysvälin mukaan vuosina 2010–2021 (Kelan sisäinen tietokanta 2022)

Synnytysväli edelliseen lapseen	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Alle 1 vuosi	75	65	86	76	69	67	52	32	65	52	59	58
1 vuosi	6 394	6 115	5 945	5 641	5 401	4 768	4 180	3 500	3 325	3 266	3 662	3 675
2 vuotta	6 678	6 852	6 653	6 563	6 505	5 898	5 486	4 866	4 655	4 768	5 054	4 545
3 vuotta	2 970	2 946	2 899	2 873	3 006	2 776	2 563	2 288	2 268	2 456	2 586	2 302
4 vuotta	1 526	1 483	1 409	1 489	1 549	1 451	1 379	1 206	1 176	1 303	1 351	1 266
Yli 4 vuotta	2 025	2 002	2 101	2 017	2 204	2 208	2 108	1 900	1 872	2 120	2 270	2 205

Taulukoiden 6 ja 7 tiedot on havainnollistettu Kaavioissa 8 ja 9, joissa on kuvattu äitiyspakkauksena ja rahana suoritettujen äitiysavustusten prosentuaaliset osuudet kaikista suoritetuista äitiysavustuksista saajan synnytysvälin mukaan. Kaavioiden 8 ja 9 prosentuaaliset osuudet on laskettu Taulukoiden 6 ja 7 datan perusteella. Kaavioiden prosenttiluvut on pyöristetty yhden desimaalin tarkkuuteen.

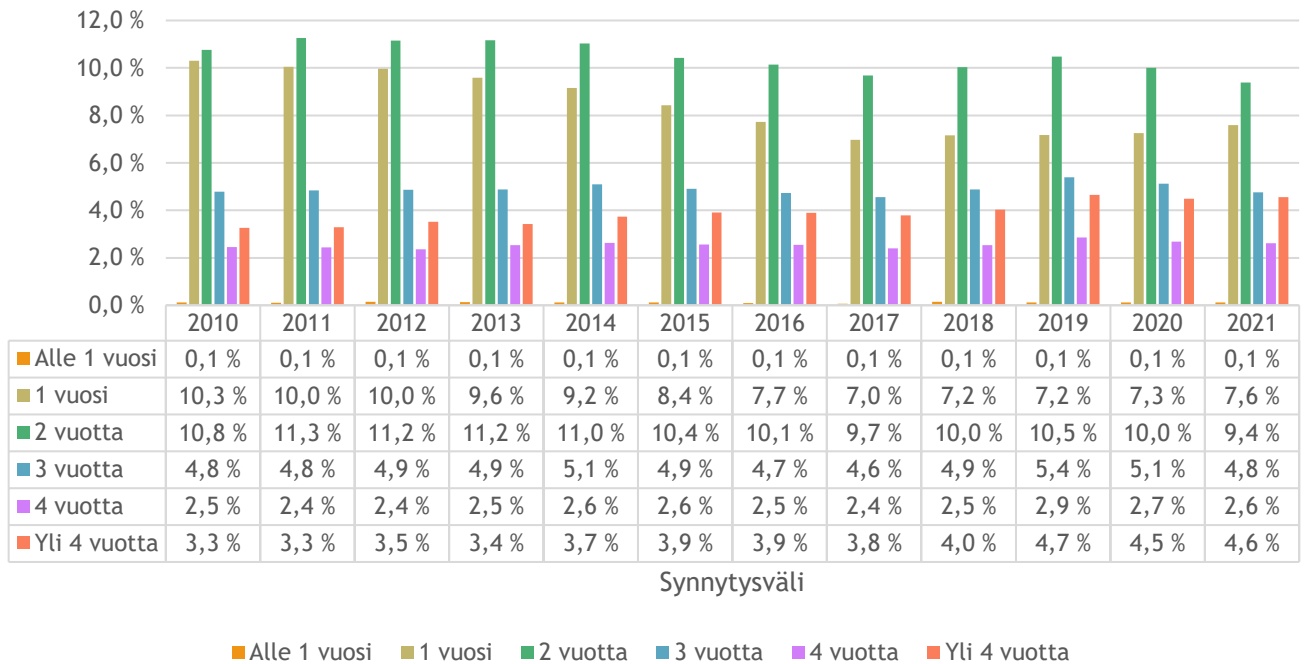
Kaavio 8. Äitiyspakkauksena suoritettujen avustusten prosentuaaliset osuudet kaikista äitiysavustuksista saajan synnytysvälin mukaan vuosina 2010–2021 (laatinut Heidi Peltomaa, Lähde: Kelan sisäinen tietokanta 2022)

Kaaviosta 8 nähdään, että prosentuaalisesti eniten äitiysavustuksia pakkauksena on synnytysvälin mukaan tarkasteltuna suoritettu, kun synnytysväli edelliseen lapseen on ollut yli 4 vuotta. Prosentuaalisesti pienin määrä äitiysavustuksista pakkauksena on puolestaan suoritettu, kun synnytysväli on ollut alle vuosi. Kaaviosta 8 voidaan myös todeta, että eri synnytysväliyhmiin prosentuaalisissa osuuksissa ei ole pakkauksena suoritettujen äitiysavustusten osalta havaittavissa suuria muutoksia tarkastelujakson ajalla. Tarkastelujaksolla voidaan kuitenkin havaita tasainen kasvu pakkauksena suoritettujen äitiysavustuksen prosentuaalisissa osuuksissa synnytysvälin ollessa yli 4 vuotta. Tarkastelujaksolla on myös havaittavissa lievää kasvua prosentuaalisissa osuuksissa synnytysvälin ollessa 3 ja 4 vuotta.

Eri ryhmien prosentuaaliset keskiarvot tarkastelujaksolla ovat seuraavat: 0,1 (alle 1 vuosi), 4,3 (1 vuosi), 6,3 (2 vuotta), 4,0 (3 vuotta), 2,7 (4 vuotta) ja 7,9 (yli 4 vuotta).

Yli yhden prosenttiyksikön vaihtelua keskiarvosta on havaittavissa ryhmissä: 1 vuosi (vuonna 2019), 2 vuotta (vuonna 2017) ja yli 4 vuotta (vuosina 2020 ja 2021).

Rahana suoritettujen äitiysavustusten %-osuudet kaikista äitiysavustuksista synnytysvälin mukaan

Kaavio 9. Rahana suoritettujen avustusten prosentuaaliset osuudet kaikista äitiysavustuksista saajan synnytysvälin mukaan vuosina 2010–2021 (laatinut Heidi Peltomaa, Lähde: Kelan sisäinen tietokanta 2022)

Kaaviosta 9 nähdään, että prosentuaalisesti eniten äitiysavustuksia rahana on synnytysvälin mukaan tarkasteltuna suoritettu, kun synnytysväli edelliseen lapseen on ollut 2 vuotta. Kuten pakkauksena suoritettujen äitiysavustustenkin osalta prosentuaalisesti pienin määrä äitiysavustuksista rahana on suoritettu, kun synnytysväli on ollut alle vuosi. Pieniä prosentuaalisia osuuksia synnytysvälin ollessa alle vuosi selittää se, että myös suoritettujen äitiysavustusten määrä on vuositasolla tarkastelujaksolla ollut pieni, kun synnytysväli on ollut alle vuosi. Kaaviosta 9 nähdään myös, että eri synnytysvälieryhmien prosentuaalisissa osuuksissa ei ole rahana suoritettujen äitiysavustusten osalta havaittavissa suuria muutoksia tarkastelujakson ajalla. Tarkastelujaksolla on kuitenkin havaittavissa lievää kasvua rahana suoritettujen äitiysavustuksen prosentuaalisessa osuudessa synnytysvälin ollessa yli 4 vuotta. Tarkastelujaksolla on myös havaittavissa lievää laskua 1 ja 2 vuoden synnytysvälin prosentuaalisissa osuuksissa.

Eri ryhmien prosentuaaliset keskiarvot tarkastelujaksolla ovat seuraavat: 0,1 (alle 1 vuosi), 8,5 (1 vuosi), 10,5 (2 vuotta), 4,9 (3 vuotta), 2,6 (4 vuotta) ja 3,9 (yli 4 vuotta). Yli yhden prosenttiyksikön vaihtelua keskiarvosta on havaittavissa ryhmissä: 1 vuosi (vuosina 2010–2013, 2017–2020) ja 2 vuotta (vuonna 2021).

7 POHDINTA JA YHTEENVETO

7.1 Tulosten tarkastelu ja tulkinta

Tulosten tulkinnalla tarkoitetaan, että tutkija käy läpi tutkimustuloksia ja tekee niistä johtopäätöksiä (Hirsjärvi ym. 2007, 224). Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää äitiysavustuksen kehitystä ja tilastollisia muutoksia. Opinnäytetyön teoriaosuudessa käytiin läpi äitiysavustuksen kehityksen historiaa ja selvitettiin äitiysavustuksen nykymuoto. Äitiysavustuksen kehityksen pohjustus oli tärkeää, sillä sen kautta selvitettiin äitiysavustuksen yhteiskunnallinen merkitys. Teoriaosuudessa selvitettiin myös äitiysavustuksen lainsäädännöllinen pohja tutkimalla äitiysavustuslakia (477/1993), lainvalmisteluaineistoa sekä oikeustapauksia. Opinnäytetyön empiriaosuudessa selvitettiin äitiysavustuksen tilastollista kehitystä vuosina 2010–2021.

Opinnäytetyöongelman ”*Miten äitiysavustus on kehittynyt lainsäädännöllisesti ja tilastollisesti?*” lainsäädännölliseen kehitykseen saatiin vastaus tarkastelemalla äitiysavustusta sekä kehityshistoriallisesta näkökulmasta että äitiysavustuslain ja sen soveltamisen ja tulkinnan kautta. Tuloksena voidaan todeta, että äitiysavustuksen lainsäädännöllinen historia ulottuu vuoteen 1937, jolloin äitiysavustuksesta säädettiin ensimmäisen kerran lailla. Lain säätämisen taustalla vaikuttivat huolet lapsikuolleisuudesta ja vähenevästä syntyvyydestä. (Kettunen ym. 2001, 52.) Nykyinen äitiysavustuslaki on ollut voimassa vuoden 1994 alusta lähtien. Tarkastelemalla äitiysavustuslain valmisteluaineistosta saatiin vastaus äitiysavustuksen tarkoitukseen, joka on edistää äidin ja lapsen terveyttä ja hyvinvointia sekä tasata lapsen syntymästä aiheutuvaa taloudellista raskautta (HE 27/1993, 3–4).

Äitiysavustuslakia ja lain valmisteluaineistoa tarkastelemalla selvitettiin myös edellytykset äitiysavustuksen saamiselle, takaisinperinnälle ja muutoksenhauille. Opinnäytetyötä tehdessä selvisi, että oikeuskirjallisuutta äitiysavustuslain soveltamisesta ja tulkinnasta ei juurikaan ole. Myös oikeuskäytännöstä löytyy vain vähän esimerkkejä lain soveltamisesta ja tulkinnasta. Lisäksi oikeuskäytännöstä löytyvät tuomioistuinten ratkaisut perustuvat ennen nykyistä vuoden 1994 äitiysavustuslakia voimassa olleeseen lakiin äitiysavustuksesta, joten ratkaisujen perusteella ei voida ottaa kantaa nykyisen lain soveltamiseen tai tulkintaan. Oikeus- ja muutoksenhakupäätösten määrän perusteella voidaankin todeta, että kokonaisuudessaan äitiysavustusta on käsitelty oikeusasteissa vähän. Täten äitiysavustuslain tulkinnasta ja soveltamisesta ei ole kattavaa kuvaa. Aiheesta tarvittaisiinkin oikeuskirjallisuutta sekä oikeuskäytäntöä nykyiseen äitiysavustuslakiin pohjautuen.

Opinnäytetyöongelman ”*Miten äitiysavustus on kehittynyt lainsäädännöllisesti ja tilastollisesti?*” tilastolliseen kehitykseen saatiin vastaus kvantitatiivisella menetelmällä analysoimalla Kelastosta ja Heldasta kerättyä äitiysavustusta koskevaa tilastoaineistoa sekä Kelan sisäisestä tietokannasta saatua tilastoaineistoa. Tilastollisessa aineistossa tutkittava joukko oli kaikki suoritettut äitiysavustukset ja niiden saajat vuosina 2010–2021. Aineiston analyysi jaettiin neljään osioon, joiden tulokset on esitetty alla:

(1) *Äitiysavustuksen saajien ja suoritettujen etuuksien määrien* kehityksen osalta voidaan tutkimustuloksista todeta, että äitiysavustuksen saajien määrä laski vuodesta 2010 vuoteen 2019, jolloin saajien määrä oli alimmillaan koko tarkastelujaksolla. Vuonna 2020 saajien määrä nousi n. 4 800 tätä edeltävään vuoteen verrattuna ollen korkeimmillaan sitten vuoden 2016. Vuonna 2021 saajien määrä kääntyi jälleen laskuun.

Äitiysavustusten kokonaislukumäärät (pakkauksena ja rahana) vaihtelivat tarkastelujaksolla n. 62 000 ja n. 45 500 välillä keskiarvon ollessa n. 54 300 suoritettua avustusta vuosittain. Eniten äitiysavustuksia suoritettiin vuonna 2010 ja vähiten vuonna 2019. Määrät korreloivat äitiysavustuksen saajien määrien kanssa vastaavina vuosina (saajia oli eniten vuonna 2010 ja vähiten vuonna 2019). Kuten äitiysavustusten saajienkin

osalta, myös avustusten määrät ovat tasaisesti laskeneet tarkastelujaksolla, poikkeuksena ollen vuosi 2020, jolloin avustusten kokonaismäärät nousivat ollen korkeimmillaan sitten vuoden 2016.

Opinnäytetyön tuloksista havaittiin myös, että tarkastelujaksolla äitiysavustuksista suoritettiin pakkauksina vuosittain n. 2/3 kaikista äitiysavustuksista ja rahana n. 1/3. Prosentuaalisten määrien suhteissa ei havaittu suuria vuosittaisia vaihteluja. Äitiysavustuksia suoritettiin pakkauksena vähiten vuonna 2014 (63,7 %) ja eniten vuonna 2017 (68,5 %). Vastaavasti rahana suoritettiin äitiysavustuksia eniten vuonna 2014 (36,3 %) ja vähiten vuonna 2017 (31,5 %). Tuloksista selvisi myös, että suurin vaihtelu keskiarvosta sekä pakkauksena että rahana suoritettujen äitiysavustusten prosentuaalisissa määrissä oli vuonna 2017. Tuloksista voidaan kokonaisuutena päätellä, että lukuun ottamatta vuotta 2020, äitiysavustusten saajien ja suoritettujen avustuksien määrät ovat tarkastelujaksolla laskeneet. Lisäksi voidaan todeta, että pakkauksena ja rahana suoritettujen äitiysavustusten prosentuaalisten määrien suhteissa ei ole tapahtunut suuria muutoksia tarkastelujaksolla.

(2) *Äitiysavustuksen osuus Kelan suorittamista perhe-etuuksista* pysyi tulosten mukaan tasaisena vuosina 2010–2020 ollen alimmillaan 0,3 % ja ylimmillään 0,4 % maksetuista perhe-etuuksista. Äitiysavustuksen osuuden kaikista maksetuista perhe-etuuksista voidaan katsoa olevan vähäinen koko tarkastelujakson ajalla.

Euromäärissä tarkasteltuna maksettujen äitiysavustusten määrissä havaittiin lievää laskua vuodesta 2010 vuoteen 2017 ja nousua puolestaan vuosina 2018–2020. Suurin vaihtelu oli vuosien 2010 ja 2017 välillä, jolloin maksettujen äitiysavustusten määrät olivat vastaavasti 10,4 miljoonaa ja 8,7 miljoonaa euroa. Maksettujen äitiysavustusten keskiarvo tarkastelujaksolla oli 9,7 milj. euroa. Tulosten perusteella voidaan todeta, että äitiysavustuksen prosentuaalinen osuus suoritetuista perhe-etuuksista pysyi miltei samana koko tarkastelujakson ajan. Maksettujen äitiysavustusten euromääräistä kehitystä tarkasteltaessa puolestaan havaittiin, että määrät laskivat 2010-luvun alusta vuoteen 2017, jonka jälkeen määrät nousivat vuodesta 2018 vuoteen 2020. Euromääräistä kehitystä tarkastellessa tulee kuitenkin myös huomioida, että äitiysavustuksen määrää korotettiin vuonna 2018 140 eurosta 170 euroon.

(3) *Äitiyspakkauksena ja rahana suoritettujen äitiysavustusten kehitystä saajan aikaisempien lasten lukumäärän mukaan* tarkasteltaessa todettiin, että prosentuaalisesti eniten äitiyspakkauksia suoritettiin niille saajille, joilla ei ennestään ollut lapsia, ja vähiten niille saajille, joilla oli aikaisemmin 5 lasta. Äitiysavustuksia rahana puolestaan suoritettiin prosentuaalisesti eniten niille saajille, joilla oli ennestään 1 lapsi, ja vähiten niille, joilla oli aikaisemmin 5 lasta.

Pakkauksena suoritettujen äitiysavustusten prosentuaalisessa osuudessa havaittiin lievää nousua tarkastelujaksolla niiden saajien ryhmässä, joilla oli 1 aikaisempi lapsi. Saajien, joilla ei ollut aikaisempia lapsia, prosentuaalisessa osuudessa puolestaan havaittiin lievää laskua vuosina 2011–2014 ja lievää nousua vuodesta 2015 eteenpäin. Rahana suoritettujen äitiysavustusten prosentuaalisessa osuudessa havaittiin lievää laskua vuodesta 2015 lähtien niiden saajien ryhmässä, joilla oli 2 aikaisempaa lasta. Saajien, joilla ei ollut aikaisempia lapsia, prosentuaalisessa osuudessa puolestaan havaittiin lievää nousua tarkastelujaksolla.

Pääsääntöisesti kaikissa saajaryhmissä, riippumatta suoritusmuodosta (pakkaus tai raha), vaihtelu ryhmäkohtaisesta keskiarvosta oli tarkastelujaksolla alle yhden prosentin. Pakkauksena suoritettujen äitiysavustusten osalta yli yhden prosenttiyksikön vaihtelua keskiarvosta havaittiin ryhmissä: 2 lasta (vuonna 2017), 1 lapsi (vuosina 2010, 2017 ja 2018) ja ei aikaisempia lapsia (vuonna 2021). Rahana suoritettujen äitiysavustusten osalta yli yhden prosenttiyksikön vaihtelua keskiarvosta havaittiin ryhmässä: 1 lapsi (vuosina 2010, 2016, 2017 ja 2018). Kokonaiskuvaa tarkasteltaessa voidaan johtopäätöksenä todeta, että riippumatta äitiysavustuksen muodosta (pakkaus/raha) eri ryhmien prosentuaalisissa osuuksissa ei saajan aikaisempien lasten lukumäärän mukaan tarkasteltuna havaittu suuria muutoksia tarkastelujakson ajalla.

(4) Tarkasteltaessa *äitiyspakkauksena ja rahana suoritettujen äitiysavustusten kehitystä synnytysvälin mukaan* todettiin, että prosentuaalisesti eniten äitiysavustuksia pakkauksena synnytysvälin mukaan tarkasteltuna suoritettiin, kun synnytysväli edelliseen lapseen oli yli 4 vuotta, ja vähiten, kun synnytysväli oli alle vuosi. Rahana puolestaan eniten suoritettiin, kun synnytysväli edelliseen lapseen oli 2 vuotta, ja vähiten, kun synnytysväli oli alle vuosi.

Tarkastelujaksolla havaittiin tasainen kasvu pakkauksena suoritettun äitiysavustuksen prosentuaalisessa osuudessa synnytysvälin ollessa yli 4 vuotta. Lievää kasvua prosentuaalisissa osuuksissa havaittiin myös, kun synnytysväli oli 3 ja 4 vuotta. Rahana suoritettun äitiysavustuksen prosentuaalisessa osuudessa havaittiin lievää kasvua synnytysvälin ollessa yli 4 vuotta ja lievää laskua synnytysväli ollessa 1 ja 2 vuotta.

Synnytysvälin mukaan prosentuaalisia osuuksia tarkasteltaessa pääsääntöisesti kaikissa synnytysväliryhmissä, riippumatta suoritusmuodosta (pakkaus tai raha), vaihtelu ryhmäkohtaisesta keskiarvosta oli tarkastelujaksolla alle yhden prosentin. Pakkauksena suoritettujen äitiysavustusten osalta yli yhden prosenttiyksikön vaihtelua keskiarvosta havaittiin ryhmissä: 1 vuosi (vuonna 2019), 2 vuotta (vuonna 2017) ja yli 4 vuotta (vuosina 2020 ja 2021). Rahana suoritettujen äitiysavustusten osalta yli yhden prosenttiyksikön vaihtelua keskiarvosta havaittiin ryhmissä: 1 vuosi (vuosina 2010–2013, 2017–2020) ja 2 vuotta (vuonna 2021). Johtopäätöksenä voidaan todeta, että riippumatta äitiysavustuksen muodosta (pakkaus/raha) eri ryhmien prosentuaalisissa osuuksissa ei myöskään synnytysvälin mukaan tarkasteltuna havaittu suuria muutoksia tarkastelujakson ajalla.

7.2 Validiteetti

Tutkimuksen validiteetilla tarkoitetaan sitä, että onko tutkimus pätevä, eli mittaako tutkimus sitä, mitä sen on tarkoitettu mittaavan. Koska validiutta on vaikea tarkastella jälkikäteen, se tuleekin varmistaa huolellisella suunnittelulla ja tarkkaan harkitulla tiedonkeruulla jo etukäteen. (Hirsjärvi ym. 2007, 225; Heikkilä 2014, 27.) Opinnäytetyön validiteetti on pyritty varmistamaan huolellisesti suunnittelemalla tutkimusmenetelmät, joilla opinnäytetyöongelmaan saadaan vastaus. Tutkimusaineiston ja -tiedon kerääminen on suoritettu aineiston keruumenetelmästä kertovan luvun (Luku 5.1) mukaisesti. Tutkimuksen validiteettia tukee myös se, että tutkimusyksiköiden (suoritettut äitiysavustukset ja niiden saajat) valinta on harkittu tarkkaan niin, että niitä analysoimalla pystytään vastaamaan opinnäytetyöongelmaan.

7.3 Reliabiliteetti

Reliabiliteetilla tarkoitetaan tutkimuksen mittarin luotettavuutta, eli toisin sanoen mitausvirheettömyyttä. Jos eri mittauskerroilla saadaan samankaltaisia tuloksia samasta tai samankaltaisesta aineistosta, mittauksen reliabiliteetin voidaan katsoa olevan suuri. Jos mittauksen otoskoko on hyvin pieni, mittaustulokset ovat sattumanvaraisia. Myös mittaus- ja käsittelyvirheet voivat aiheuttaa satunnaisvirheitä, ja näin johtaa puutteelliseen reliabiliteettiin. (Nummenmaa ym. 2014, 20; Heikkilä 2014, 28, 178.) Opinnäytetyössä on analysoitu valmiita tilastotietoja, jotka ovat käsittäneet kaikki äitiysavustuksen saajat ja avustusten määrät tarkastelujaksolla. Tilastot on esitetty opinnäytetyössä taulukkomuodossa, ja tiedoista on muodostettu kaavioita. Koska kaavioiden tiedot perustuvat opinnäytetyössä olevien taulukoiden analysointiin, tutkimuksen reliabiliteetti on mahdollista varmistaa toistamalla kaavioissa esitettyjen prosentiosuuk-sien laskenta taulukoiden perusteella.

7.4 Oman osaamisen kehittyminen ja jatkotutkimusaiheita

Opinnäytetyötä tehdessäni oma kriittinen ajattelukyky on kehittynyt, ja olen saanut lisää kokemusta empiirisestä tutkimustyöstä. Ammatillisessa mielessä kehitystä on tapahtunut tiedonhaun ja soveltamisen sekä visuaalisen esittämisen saralla. Ammatillisella kehityksellä tuetaan työelämätaitoja ja syvennetään omaa osaamista.

Opinnäytetyöni valmistui asettamassani aikataulussa. Haasteellisimmaksi tutkimusprosessissa koin opinnäytetyön aiheen rajaamisen ja opinnäytetyöongelman hahmotamisen. Saatua hahmotettua opinnäytetyöongelmani, myös aiheen rajaaminen helpottui, ja työ eteni sujuvasti. Opinnäytetyön aihe oli itselleni jo työni kautta tuttu. Sain kuitenkin opinnäytetyötä tehdessäni perehtyä äitiysavustuksen lainsäädännölliseen pohjaan, ja voin hyödyntää kertynyttä tietoa nykyisessä työssäni Kansaneläkelaitoksella neuvoessani asiakkaita äitiysavustusasioissa.

Opinnäytetyöni tilastollista analyysia voidaan hyödyntää Kelassa rahana ja pakkauksena suoritettujen äitiysavustusten tilastollisten muutosten seurannassa. Tässä opinnäytetyössä on tutkittu rahana ja pakkauksena suoritettujen äitiysavustusten tilastollista kehitystä ja muutoksia vuosina 2010–2021. Mahdollisena jatkotutkimusaiheena

pitäisin laajempaa tilastollista analyysia, jossa voidaan vertailla rahana ja pakkauksena suoritettujen äitiysavustusten määriä tarkemmin vuositasolla saajan aikaisempien lasten lukumäärän ja synnytysvälin mukaan. Näin pystyttäisiin selvittämään tarkemmin vuosikohtaisia muutoksia avustusten määrissä. Mikäli huomioitavia muutoksia olisi havaittavissa, voitaisiin myös selvittää muutosten syitä.

LÄHTEET

Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino. Viitattu 28.3.2022. <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789517685030>

Anttila, P. 1998. Tutkimisen taito ja tiedonhankinta. Viitattu 31.3.2022. <http://www.metodix.com>

Asetus äitiysavustuksesta ja adoptiotuesta annetun valtioneuvoston asetuksen 1 §:n muuttamisesta 28.12.2017/1155.

EU-tuomioistuin 19.3.1993 691J0111.

Haataja, A. & Koskenvuo, K. 2017. Äitiyspakkaus mullisti äitien terveyden seurannan. Helsinki: Kela. Sosiaalivakuutus 2/17. Viitattu 6.4.2022. <https://sosiaalivakuutus.fi/aitiyspakkaus-mullisti-aitien-terveyden-seurannan/>

HE 27/1993. Hallituksen esitys eduskunnalle äitiysavustuslaiksi.

Heikkilä, T. 2014. Tilastollinen tutkimus. 9. uud. p. Helsinki: Edita. Viitattu 30.3.2022.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. uud. p. Helsinki: Tammi.

Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas: Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Viitattu 30.3.2022. <https://samk.finna.fi/Record/samk.991437102705968>

Kansaneläkelaitoksen www-sivut. 2022a. Äitiysavustuksen historia. Viitattu 1.4.2022. <https://www.kela.fi/aitiysavustus-historia>

Kansaneläkelaitoksen www-sivut. 2022b. Laatuseloste: Tilasto äitiysavustuksesta. Viitattu 2.4.2022. <https://www.kela.fi/tilasto-aitiysavustuksesta-laatuseloste#vuosi--231>

Kansaneläkelaitoksen www-sivut. 2022c. Äitiysavustus. Viitattu 4.4.2022. <https://www.kela.fi/aitiysavustus>

Keinänen, A & Vääänen, U. 2016. Empiirinen oikeustutkimus – Mitä ja milloin? Teoksessa T. Miettinen (toim.) Oikeustieteellinen opinnäyte: Artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta. Espoo: Edita Publishing Oy, 246–271.

Kelan sisäinen tietokanta. 2022. Tilasto suoritetuista äitiysavustuksista pakkauksena ja rahana saajan aikaisempien lasten lukumäärän ja synnytysvälin mukaan.

Kettunen, T., Ihalainen, J. & Heikkinen, H. 2001. Monimuotoinen sosiaaliturva. 3. uud. p. Helsinki: WSOY.

KHO 1969-II-211.

Koivu, A., Phan, Y., Näsi, E., Abuhamed, J., Perry, B., Atkins, S., Perkiö, M. & Koivusalo, M. 2020. The baby box. Enhancing the wellbeing of babies and mothers around the world. Helsinki: Kela. Viitattu 7.4.2022. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020081360377>

Laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta 20.12.1996/1128 muutoksineen.

Lapin LO 17.5.1993 T 520, Finlex.

Lapsilisälaki 21.8.1992/796 muutoksineen.

Lähtenmäki, M. 1997. Mahdollisuuksien aika - työläisnaiset ja yhteiskunnan muutos 1910–30-luvun Suomessa. Väitöskirja. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura. Bibliotheca Historica 2. Viitattu 5.4.2022. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe20201215100809>

MAO 27.6.2014 478/14.

MAO 18.2.2011 88/11.

MAO 14.8.2009 369/09.

Mäenpää, O. 2007. Hallintoprosessioikeus. 2. uud. p. Helsinki: WSOYpro. Viitattu 8.4.2022. <https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.lillukka.samk.fi/teos/GAFBHXC-TDG>

Nieminen, Lähtenmäki & Aaltonen. 2021. Empiirinen oikeustutkimus. Helsinki: Gaudeamus. Viitattu 21.4.2022. <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789523456846>

Nummenmaa, L., Holopainen, M. & Pulkkinen, P. 2014. Tilastollisten menetelmien perusteet. Helsinki: Sanoma Pro.

Sairausvakuutuslaki 21.12.2004/1224 muutoksineen.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2006. Finland's family policy. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Brochures of the Ministry of Social Affairs and Health 2006: 12eng. Viitattu 2.4.2022. <http://urn.fi/URN:ISBN:952-00-2149-3>

Suomen virallinen tilasto. 2022a. Tilasto äitiysavustuksesta. Taulukko: Äitiysavustuksen ja adoptiotuen saajat ja maksetut etuudet. Helsinki: Kela. Viitattu 12.4.2022. <http://raportit.kela.fi/linkki/80151015>

Suomen virallinen tilasto. 2022b. Tilasto äitiysavustuksesta. Taulukko: Äitiysavustuksen ja adoptiotuen saajat ja maksetut etuudet. Helsinki: Kela. Viitattu 12.4.2022. <http://raportit.kela.fi/linkki/23446217>

Suomen virallinen tilasto. 2022c. Tilasto äitiysavustuksesta. Taulukko: Äitiysavustuksen ja adoptiotuen saajat ja maksetut etuudet. Helsinki: Kela. Viitattu 13.4.2022. <http://raportit.kela.fi/linkki/42436248>

Suomen virallinen tilasto. 2021. Kelan lapsiperhe-etuustilasto 2020. Helsinki: Kela. Viitattu 13.4.2022. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021051229777>

Suomen virallinen tilasto. 2020. Kelan lapsiperhe-etuustilasto 2019. Helsinki: Kela. Viitattu 13.4.2022. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020050625455>

Suomen virallinen tilasto. 2019. Kelan lapsiperhe-etuustilasto 2018. Helsinki: Kela. Viitattu 13.4.2022. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019061320359>

Suomen virallinen tilasto. 2018. Kelan lapsiperhe-etuustilasto 2017. Helsinki: Kela. Viitattu 13.4.2022. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2018060425170>

Suomen virallinen tilasto. 2017. Kelan lapsiperhe-etuustilasto 2016. Helsinki: Kela. Viitattu 13.4.2022. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201803023673>

Suomen virallinen tilasto. 2016. Kelan lapsiperhe-etuustilasto 2015. Helsinki: Kela. Viitattu 13.4.2022. <http://hdl.handle.net/10138/162815>

Suomen virallinen tilasto. 2015. Kelan lapsiperhe-etuustilasto 2014. Helsinki: Kela. Viitattu 13.4.2022. <http://hdl.handle.net/10138/154703>

Suomen virallinen tilasto. 2014. Kelan lapsiperhe-etuustilasto 2013. Helsinki: Kela. Viitattu 13.4.2022. <http://hdl.handle.net/10138/135901>

Suomen virallinen tilasto. 2013. Kelan lapsiperhe-etuustilasto 2012. Helsinki: Kela. Viitattu 13.4.2022. <http://hdl.handle.net/10138/40054>

Suomen virallinen tilasto. 2012. Kelan lapsiperhe-etuustilasto 2011. Helsinki: Kela. Viitattu 13.4.2022. <http://hdl.handle.net/10138/34670>

Suomen virallinen tilasto. 2011. Kelan lapsiperhe-etuustilasto 2010. Helsinki: Kela. Viitattu 13.4.2022. <http://hdl.handle.net/10138/27699>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3:2019. Viitattu 15.5.2022. https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf

Tähtinen, J., Laakkonen E. & Broberg, M. 2011. Tilastollisen aineiston käsittelyn ja tulkinnan perusteita. Turku: Turun yliopisto.

Valkama, V., Saarikallio-Torp, M. & Heinonen, H. 2020. Äitiyspakkaus käyttäjien puntarissa X. Helsinki: Kela. Työpapereita 159/2020. Viitattu 3.4.2022. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe20201215100809>

Äitiysavustuslaki 28.5.1993/477 muutoksineen.